

Нашій газеті виповнився рік!

Ми — протяг золотий в історії держав

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНО КУЛЬТУРНО-СПІКАДЛО ЕКІПЕ
№6 (18), вівторок, 28 березня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Ліна Костенко — "Циганська муза"

Віршовані рядки з цього твору, присвячені польській ромці Папуші, стали епіграфом нашої газети — "Ми протяг золотий в історії держав". Ліна Костенко і Папуша. Доля двох жінок — гарна і одночасно велична. Незалежність, любов до поезії, невизнання таланту і велич духу. Наш маленький редакційний колектив вітає Вас, шановна пані Ліно, з ювілеєм. Ви — наша циганська муза!

Колектив "Романі Яг".

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Останній з югославів .. 2 стор
А якщо по-людськи?... 3 стор
До річниці виходу в світ першої ромської газети. 4 стор
Їх життя — це вишивка..... 5 стор
Це забути неможливо 6 стор
Художник Шандор Біхарі 7 стор
Вивчаємо ромську мову 8 стор

Нас вітають

ГАЗЕТА, ЯКА СЛУЖИТЬ РОМАМ

За час моєї двадцятирічної журналістської діяльності мав честь приймати участь у створенні багатьох періодичних видань. Та коли я дізнався, що товариство "Романі Яг" починає видавати свою власну газету, то зрадів за моїх друзів-ромів не менше, ніж коли ми починали випуск своїх угорських видань.

І ось пройшов рік. За цей період відбувалося становлення як самого видання, так і редакційного колективу. І мені, як професійному журналісту, приємно визнати, що газета "Романі Яг" на даний момент є серйозним виданням в питаннях, пов'язаних з життям ромів нашого краю.

"Що вдалося зробити за рік, і які ваші плани на майбутнє?" — запитав я Адама Аладара — шеф-редактора газети.

"Як голова культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" я вважаю і продовжую вважати нашим головним завданням, щоб наш народ отримував інформацію, від такого печатного видання, яке існує безпосередньо для ромів і не тільки відображає, але й захищає їхні інтереси.

Взагалі ж вважаю, що рік, який минув, для нас був дуже успішний. А це заслуга, в першу чергу, всього нашого колективу.

А що стосується майбутнього, то мені хочеться вірити, що сьогоднішній день народження буде повторюватися ще багато — багато разів і ромська газета стане справжнім організатором і пропагандистом ромського суспільства, буде інформувати ромів про наше життя і допомагати зберегти нашу мову та культуру".

Від себе особисто хочу додати тільки те, що як угорець, що живе на Закарпатті, я добре знаю, що таке бути представником етнічної меншини, сприймати всі труднощі такого положення. А на завершення я бажаю, щоб ваш молодий печатний орган дійсно став реальною допомогою в збереженні ромської культури та традицій.

Шандор Горват,
співголова товариства
угорської інтелігенції Закарпаття.

КАЗКА ПРО НАС

Напередодні нашого річного ювілею редакція газети провела урочисті збори. Разом ми придумали ось таку символічну казочку. Кожний сказав по одному реченню. І ось що з цього вийшло.

С.Навроцька, редактор: "Жила собі організація "Романі Яг".

О.Сокач, кореспондент: "І були у неї гарні ідеї"

Н.Попович, перекладач: "І розумні люди".

С.Чурей, оператор ЕОМ: "А ще 4 комп'ютери"

В.Зозулич, секретар-референт: "І вирішили вони створити газету і назвали її "Ромське багаття" ("Романі Яг")."

Б.Горват, кореспондент: "І зростала вона не днями, а годинами".

Л.Адам, завідувача дитсадком №13: "І всі її любили".

І.Тирпак, голова Перечинського відділу "Романі Яг": "І навіть ті, хто не вмів читати, слухали її оповідання від тих, хто вмів".

Н.Гергеш, кореспондент: "І всі сподівались, що життя вона буде довго".

В.Дівичин, юрист-адвокат: "І народяться у неї дітки-газетки".

С.Адам, завідувача благодійної ідальні: "І завжди буде у неї що їсти".

Н.Джузіна, бухгалтер: "І завжди будуть у неї гроші".

А.Адам, шеф-редактор: "Щоб жити, розповідати і читати ромів уму-розуму і навчатись хорошому у інших".

Моя Україно

Моя Україно, улюблений краю
І вдень, і вночі я твій біль відчуваю.
І очі застелюють сльози солоні
А наморозь тихо лягає на скроні.

Кудись закликали нас гасла, плакати,
Не міг я їх розумом, серцем сприйняти.
Не можу збагнути: за розум, чи вроду
Нагороди та пільги — лиш слугам народу.

Для себе нічого не вимагаю.
Не б'ю себе в груди, не рвуся до раю.
Мені лише треба дощу весняного,
Щоб пліснявість змити з усього, з усього.

Хочу тебе бачити відродженою знову
Пісні твої чути, Шевченкове слово.
Щоб цигана ти, поважала як сина.
Бо ти моя ненько, моя Україно!

М. Козимиренко

РОМИ ЗМОЖУТЬ ВИВЧИТИ АНГЛІЙСКУ МОВУ

16 березня 2000 року до офісу "Романі Яг" завітали Ільїна Мар'яна Євгенівна — директор Мовної школи "Інтернаціональний дім" м.Львів та представник фонду "Відродження" в м.Ужгороді Чепурнов Вадим.

Пані Ільїна М.Є. розповіла про початок програми "Англійська мова для ромів", яка буде проводитись на протязі двох років. Учні будуть навчатись англійської мови від початкового рівня до рівня, щоб вони змогли здати екзамен TOEFL. Цей екзамен дасть змогу цим учням продовжити навчання за кордоном на англійській мові, підключитись до міжнародної інформаційної мережі та комунікативного простору. Центр Мовної школи "Інтернаціональний дім" (International house) має своїх представників у Львові, Києві, Харкові, Одесі, де також будуть навчатись ромська молодь.

Навчання учнів буде проходити у Лінгвістичному центрі ЛІК в м.Ужгороді. Для цього є всі умови: висококваліфіковані викладачі, необхідна література та підручники, спеціальні програми.

Навчання розраховано на осіб віком від 17 до 25 років і для відібраних 10 учнів буде безплатним.

Наш кор.

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Берлін

У ніч на 30 счня 2000 року німецька поліція не пропустила половину з 70-ти словацьких ромів, які хотіли, перетнувши кордон, просити політичний притулок у Західній Європі. Група з Михайлівців їхала 2-ма автобусами маршруту Прага - Амстердам. На кордоні у Розвадкові поліція вимагала від кожного подорожничого показати 100 марок (або їх еквівалент у іншій валюті) на кожну добу перебування у Німеччині. Це правило заведено практично у всіх країнах Європейського Союзу. І виконати його змогли лише кілька ромів, інші ж були вимушені повернутися на батьківщину.

Братіслава

Пропозицію Словацької народної партії вилучити у ромів, яким не надали за кордоном політичного притулку і які змушені були повернутися на батьківщину, закордонні паспорти на п'ять років, було гостро відхилено. Урядовий уповноважений щодо питань ромської меншини Вінцент Данігел характеризував дію Словацької народної партії, як чистий абсурд, що витікає із занадто поганого ставлення деяких її членів до ромів.

Директор Секції прав людини та меншин Уряду Словаччини Юрай Грабко теж відрезав на снагу даної партії: "Не допустимо, щоб демократична країна завела як-небудь санкції стосовно громадян, які вирішили просити політичний притулок за її межами".

Новий Бор

Нелегально побудований склад овочів та фруктів у Новому Борі, завдяки ініціативі місцевих ромів, буде перебудовано на ромський клуб. Міська рада, яка (через неодноразові скарги громадян) хотіла дану будову знести, на диво всіх змінила своє рішення. І прийшла до висновку, що буде краще віддати склад у розпорядження ромів, які за власні кошти перебудують його під власний культурний центр.

Прага

13 лютого ц.р. в палаці "Акрополіс" у Празі пройшов виступ найшвидшого та найшаленішого оркестру духовної музики на світі - легендарного "Fanfare Ciocarlia".

Даний музичний колектив, що походить з румунсько-молдавського кордону, нараховує 13-ть виконавців. Йх перший альбом "Radio Pascani", який вийшов у 1998 році, характеризувався сумішшю ромських, румунських та турецьких елементів і був такий же шалений успіх, як і виступи колективу на фестиваліних подіях світу. Метою тепершнього турне "Fanfare Ciocarlia" є пропаганда та презентація їх останнього альбому "Baro Biao".

Лонд

У зв'язку з рішенням Уряду Чехії про підтримку зайнятості неконкурентноздатних осіб на ринку праці (головним чином членів ромських общин) у червні 1999 року, завдяки співпраці органів працевлаштування, відділу освіти та органів місцевого самоврядування Лонгута та Постолупту, був випрацьований проект "Співпраця". Одним із результатів реалізації даного проекту було прийняття на роботу двох ромських випускників середніх шкіл, завданням яких стала тісна співпраця з кількома обраними школами, зокрема контроль відвідуваності цих шкіл дітьми з проблемних родин.

ПАЛАЙ ШЕ ДОВГО
"Ромська ватра" - "Романі Яг"!

Початок видання ромської газети був несподіванкою для багатьох жителів не тільки нашого краю, але й України в цілому. Ніхто не очікував, що у периферійному Ужгороді, у Закарпатті, знайдуться такі енергійні роми, що зможуть довести необхідність такої газети саме у їхньому регіоні. З одного боку, керівники фонду "Відродження", особисто Джордж Сорос, підтримали тих роми, з яким вони були особисто знайомі і довіряли їм. З іншої сторони - факт, що у Закарпатті проживає компактно найбільша кількість ромів України, близько 45 тисяч - теж зграв не останню роль. Тому і вихід газети "Романі Яг" скоріше закономірність, ніж випадковість.

У статистичних документах зазначено, що метою видання газети є консолідація ромів як Закарпаття, так і України, висвітлення найбільш болючих питань соціально-економічного, правового, культурно-освітнього характеру. Необхідно було показати, що крім ромів, які живуть у надзвичайно поганих умовах, мало користуються надбаннями суспільного прогресу (водопровід, каналізація, газ, парове опалення), (і з огляду на яких у оточуючого населення і створюється негативний імідж представників цієї етнічної групи), є ще й велика група ромів, що тягнеться до отримання освіти, кращого життя. У цих останніх надзвичайно гостро почуття самоідентифікації, гордості, протест проти зневажливого ставлення до них оточуючого населення. Не роми погано або взагалі не знають про історію походження ромів, про те, що перші письмові згадки про ромів відносяться, як і про слов'ян, - до рубежу I століття нашої ери. Роми мають багатий фольклор, музичну культуру, традиції, що не втрапились за довгий час проживання далеко від прадавньої батьківщини. На воці питання, поставлені часом, і намагається знайти відповіді і розповісти читачам наша газета. Ми є те вогнище тепла і світла, до якого запрошуюємо всіх.

Які рубрики є постійні у нашому виданні? По-перше, це рубрика "Світ - і ми", одна з найцікавіших, з нашого погляду. Ми надаємо інформацію про те, як живуть роми у близькому і дальньому зарубіжжі. На протязі року ми вже ознайомили наших читачів з багатьма аспектами життя ромів в Індії, Бразилії, Молдавії, Курдистані, Іспанії, Франції, Словаччині, Швеції, Болгарії, Косові, Великобританії, Німеччині, Румунії, Польщі.

У рубриці "Право і роми" піднімаємо питання правової освіти ромів з основ чинного законодавства. Наприклад, як будуть вирішуватися питання отримання земельних ділянок під час реформування аграрного сектора економіки, або які питання будуть виноситися на Всеукраїнський референдум 16 квітня 2000 року. Звичайно ж, публікуємо репортажі про зловживання правохоронними органами своєю владою (див. наприклад "Відкриті звернення ромів в с.Баркасово, Мукачівського району до прокурора Закарпатської області п.Кудрявцева В.В. та статтю В.Мулеси "Суворий закон, та все ж закон"). В силу того, що основна частина ромів малосвідчена, їхні права часто порушуються. Так, наприклад, під час ліквідації наслідків повені у листопаді 1998 року органи місцевого самоврядування с.

Вари Берегівського району просто обманували ромів при розподілі коштів та будівельних матеріалів. Цим ганебним фактом присвячена стаття О.Сокан та Н.Герцег "У лавутинні обману" ("Романі Яг" № 6 від 27 счня 1999).

У кожному номері ми піднімаємо питання про життя ромських громад. Про це пишуть наші кореспонденти у статтях "У нас нема часу займатись пустощами" і Тирпакла (№6 від 27 счня 1999 року), "Катастрофа ромської освіти Виноградівщини", "Румелія Чопу" О.Сокан (у тому ж номері), "Крім віру у нас нічого нема" про життя ромів с.Сабатно Іршавського району або "Живуть мирно роми" журналіста О.Болош (12 счня 1999 №5).

У 1999 році відзначалися 40-річчя прийняття Декларації прав дитини і 10-річчя прийняття Конвенції про права дитини. Цей події присвячений весь випуск газети №8, який піднімає питання виховання ромських дітей, покинутих матерями у Свалявському дитячому будинку-репортаж О.Сокан "Не втрачайте себе!" та Н.Герцег "Сирітська доля кочова", В.Сироти "Вони бояться людей", О.Болош "В школу я не ходила", Н.Герцег "Кинути напризволяще". В усіх районах, де побували наші журналісти, питання освіти ромських дітей є надзвичайно актуальним. Голодні, погані одягнені, вони не можуть регулярно ходити до школи, а звідси погані знання. Не рідко біля таборів взагалі немає шкіл, а у школи мст та селищ разом з "близькими дітьми" їх просто не приймають (як це є у м.Виноград та смт.Королево). Проте репортаж про відкриття ромської недільної школи у м.Ужгороді (від 10 вересня 1999 р.) все ж всеяє надію на краще.

Газета намагається зламати негативний стереотип про культуру ромів. Ряд публікацій присвячений ромам-художникам. У статті О.Сокан "Його пензлем водить Божа рука" розповідається про відомого художника Йосипа Йосиповича Балага, який розписав біля 30 православних храмів на Вінничині та Чернівчині. Велика добрка матеріалів стосується ромської музичної еліти. На сторінках газети опубліковані розповіді про відомих ромських музикантів Дюлю Легоцького (№5 від 12 счня 1999 р.), Євгена Адама та Миколу Сліченко (№5 від 10 вересня 1999 р.), Наці Ерделі (№8 від 24 вересня 1999 р.), Лоци Раца (№10 від 26 жовтня 1999 р.) та багатьох інших.

Для допомоги ромським школам, що вивчають історію та традиції свого народу, нами опубліковані наступні статті "Історія походження ромів" (№3 від 19 счня 1999р.), "Роми Закарпаття" (№4 від 17 мая 1999 р.), "Ромська школа в Ужгороді" (№5 від 12 счня 1999 р.), "Раджастан - коліска ромської культури" (№7 від 10 вересня 1999 р.), "Традиції ромської сім'ї" (№11 від 11 листопада 1999 р.), "Ромські суди" (№3 (15) від 15 жовтня 2000р.), "Роми на батьківщині" (№1(13) від 18 счня 2000р.), "Ромське весілля" (№2(14) від 31 счня 2000 р.), "Народження дитини" (№4 (26) від 29 жовтня 2000р.).

І це тільки невеличкий підсумок нашої роботи за цей рік. Ми не прощаємося з вами, а говоримо: "До нових зустрічей".

Е. Навроцька

Останній з югославів

Орхан Галиє

Сьогодні ми пропонуємо нашим читачам переклад автобіографічної статті відомого ромського журналіста, керівника-менеджера програми "Ромський медіа фонд" Орхана Галиєса, яка була надрукована в журналі "Roma Rights", №2, 1999

Я народився в ромській сім'ї 43 роки тому у місті під назвою Прізрен у Косово. Я - ромського походження, хоч я не люблю взагалі підкреслювати етнічну приналежність, оскільки в моїй родині ми виховувались не відчувати цього. Ми віримо, що перш за все всі ми - людьми. Для нас немає поділу. Коли ми говоримо про ідентичність людини, то можемо звертатися до неромів - гаджа, але, як я часто поясню людям, ця назва не є такою образливою, як ім'я, що дали ромам - "цигани". Я переконаний, що спершу я - людина, а вже потім ром чи косовець. Я вірою, що я -

ром з Європи, а не тільки з Косово. Часто люди думають, що я - за національністю інший, що я - єврей, італієць чи араб. Коли ж я говорю, що я - ром, вони не вірять. Вони не вірять мені, бо не хочуть повірити, що такий, як я, чистий, добре одягнений журналіст, є ромом. Потім вони думають, що я є якийсь особливий ром, бо багато чого досяг. Але для мене це є дуже смішним. Та з іншої сторони це ображає мене, змушуючи вести боротьбу, доводячи свою ідентичність. Суспільство змушує мене в таких випадках бути сильним ромом, бути націоналістом, ніколи, навіть, екстремістом.

Я часто мущу міняти свою зовнішню ідентичність, але я не можу не хоти міняти свою внутрішню суть. В мене турецьке ім'я і люди думають, що я є турецький. Коли я звернувся у середню школу в Косово, яке тоді було частиною старої Югославії, то спершу написав, що я є ром. Мене не прийняли. Тоді я звернувся як турок. Мені знову відмовили. Втретє я звернувся вже як албанець. І в цей раз мене прийняли. Але секретар звернула увагу, що я одна і та ж особа, і поклала мене до її офісу. Вона сказала мені, що я не албанець, а я і не заперечував. Я сказав, що я є ром, але на папері я - албанець. Я зрозумів,

що мущу грати в політичну гру, але мст відчуття ідентичності було сильнішим за будь-які ігри.

Коли Косово було частиною Югославії, всі офіційні папери були дво-трьох мовні: на турецькій, албанській чи сербській, але ніколи і нде документи не писали на ромській. Щоб нас сприймали, ми записувались албанцями або ж турками. Але ми відстояли себе. Моя вчителька у школі одного разу запропонувала мені прийняти участь в новій ромській асоціації у Прізрені. Вона сказала учням класу, що вони мущуть підтримати мене. Я був дуже гордий. Я вивчився, щоб мати можливість сказати людям, що я - ром. Я почав відчувати, що мущу допомогти суспільству у вирішенні ромських проблем. Ми, роми, знаємо ким ми є. Наша організація організувала мовні курси, програми для молоді. Ми навіть організували і мст театр.

Все більше і більше політична і соціальна атмосфера, яка створювалася у Косово,

змушувала вибирати, якої ідентичності ти є. Ві були здивовані, коли на переговорах у Рамбуйліт був присутнім ромський представник. Але там серби просто хотіли продемонструвати, що Косово - мультинаціональне, яким воно в дійсності є.

Роми - останні югослави. Роми з Косово мають родичів у всіх республіках бывшої Югославії, багато з них живе у надзвичайно ризикованих умовах. Вони не мають уявлення, що відбувається, якщо Косово стане республікою, ненадійність майбутнього змушує їх дотримуватися думки, що Югославія найкраще впорядкована для кожного. Більшість ромів з Косово-мусульмани, деякі - християни. Деякі з косовських ромів - проалбанці, деякі - просерби, але всі вони знаходяться посередній і ні одна сторона не є ромською, кожен їхнє рішення приймається з позиції слабшого. У нашому словнику немає слова для війни. Ідея підняти зброю і організувати вбивство не існує у нашій культурі.

Зараз косовські роми - люди без мстця, але ніхто не говорить про біженців з Косово, як про ромів. Я чув про багато випадків, коли роми з Косово не отримували допомогу від гуманітарної організації в Македонії. Наприклад, нещодавно, від колегі, я чув, що на границі з Македонією знаходиться 3000 ромів, і ніхто нічого не робить для вирішення їх проблем.

Але Югославія - не єдине місце, де моя етнічна приналежність створювала мені проблеми. У 1990 році я поїхав до Дубліну на конференцію з питань ромської освіти. Я вихристав свій югославський паспорт. І, хоч я мав лист-запрошення з Міністерства освіти Ірландії і зворотному голандському візу, мені не дозволили в'їхати до Ірландії. Я мав подвійну невдачу: я був ромом і, в той же час, югославом.

Роми-це мультиетнічна група, яка, на жаль, не є призначеною в світі. І тому, на жаль, в мстцях виникнення етнічних конфліктів, наприклад, у Косово, роми не можуть грати роль миротворчого фактору, а повинні переходити на бік однієї з конфліктуючих сторін, що часто має негативні наслідки для нашого народу.

ТАБОРІВ БАГАТО, А БІДА ОДНА

Табір с.Чомонин, що на Мукачевщині, майже нічим не відрізняється від усіх інших ромських таборів (саманні будиночки, відсутність асфальтованої дороги, одежа, що сушиться на плотах). Єдине, що змінилося тут за кілька років - ще біднішими стали люди, і щоб зовсім не "здивавили", вибудували їм 1996 року у таборі церкву. Бо лише віра спроможна ще тримати їх у житті.

Старостою Чомонинського табору є Федір Йосипович Давід, найстарша людина у поселенні, хоча він народився лише у 1943 році.

Кор: "Федоре Йосиповичу, розкажіть будь-ласка, скільки людей проживає у таборі і як вони в основному заробляють собі на життя?"

Ф.Й.Давід: "У нашому таборі нараховується 33

будинки, у яких проживає біля 150 осіб, з них біля 40 - це діти. Як ми заробляємо собі на життя? Я наприклад, сторожу на фермі, що поблизу села. За роботу отримую 4 літри молока 2 рази на тиждень. Це, звичайно, мізер, та іншим ще гірше. Що це? Плетемо корзини з лози й ходимо продавати по селах. Маємо трохи землі, та нічого

садити. Хотіли тримати хоча б коней, та за що їх купиш? Ось так і живемо".

Ну що тут скажеш? Таборів багато, а біда всюди одна. Та ще й кладовище величезне саме навпроти табору розмістилося. Глянеш у вікно - могили...

З Чомонина

Наталія Ференц.

На знімку: Федір Йосипович Давід.

Семінар голів національно-культурних товариств Закарпаття з правових питань

Семінар проходить 17-18 березня 2000 року у Центрі культури національних меншин Закарпаття, під головуванням М.І.Черепані - начальника управління у справах національностей та міграції облдержадміністрації.

Як відмітив на відкритті семінару І.М.Різак - перший заступник голови облдержадміністрації, пошук правового поля діяльності товариств у нових умовах вимагає його визначення у межах сучасного законодавства України.

Зараз іде процес консолідації діяльності органів влади та представників національно-культурних товариств. Держава створила всі умови для їх розвитку. В області зареєстровано 34 національно-культурні товариства. Згідно діючої Конституції України, будь-яка дискримінація за національною ознакою заборонена. Для вивчення рідної мови в області діють 582 українські школи, 17 румунських, 3 російські, 14 російсько-українських, 2 словацько-українські. Працює 6 недільних шкіл, де громадяни України можуть поглиблювати знання з історії, мови, культурних традицій єврейської, польської, словацької, ромської та вірменської меншин.

До представників національних товариств необхідно відноситися надзвичайно обережно. Іноді необдумане слово може образити честь і гідність. Права людини повинні мати перевагу над правами нації.

Направленість роботи семінару визначив О.З.Софій - керівник центру освітніх ініціатив міжнародної програми TACIS. Він наголосив на тому, що багато міжнародних фондів, таких як "Відродження", "TACIS", Roma Right Centre вкладають певні кошти у правозахисну роботу товариств. Чи вміють ці організації у повній мірі використати кошти? І наскільки ефективна віддача цих вкладених коштів?

Ці питання піднімалися і представником МФ "Відродження" В.Чепурником.

На правових основах діяльності національних меншин та громадських організацій зупинився О.М.Шенедя - начальник управління юстиції в Закарпатській області. Доповідач провів аналіз юридичних документів, за якими діють національно-культурні товариства, нових доповнень та змін у Законі "Про об'єднання громадян". Приємно було почути, що у 1990-1994 роках у депутатському корпусі всіх рівнів від словацького та селищного до обласного серед 36828 депутатів є 15 ромів. (На жаль, зараз ця цифра є набагато меншою. У Верховній Раді України не представлений жодний ром.)

У виступі І.В.Ілько висвітлювались питання діяльності Міжнародних донорських організацій по підтримці національно-культурних товариств. Виступаючий вказав на типові помилки, які трапляються під час написання грантів, на невміння зробити правильні акценти саме на кінцевому результаті діяльності для отримання коштів. Тому з 10 заявок на отримання певних сум 7-8, як завжди, буде відхилено, а 2-3 - зменшені суми витрат.

Змістовним та цікавим був виступ Антала Паулика - начальника управління у справах національностей Угорщини. Він відмітив численні зміни у законодавстві Угорщини відносно координації дій товариств болгарських, ромських, румунських, німецьких, вірменських, грецьких, хорватських, сербських, словацьких, словенських та інших. Особливістю цих утворень є те, що вони розпоршені у всій Угорщині по 3200 населеним пунктам і майже всюди вони є меншинами відносно угорського населення. Для ромів існує спеціальний "Ромський фонд", що фінансує ромський гімназю, який виділив 8 млн. форинт на інші заходи. Ство-

рено 9 національно-республіканських товариств з центром у Будапешті та у 63 населених пунктах працюють національні органи місцевого самоврядування.

Про оперативну ситуацію в Закарпатті відносно представників різних національностей розповів представник УМВС в Закарпатській області В.В.Погрібний. Доповідач ознайомив присутніх з результатами проведення операції "Мігрант", "Ринок", "Зброя", "Підлітки". В результаті в області зменшилась кількість навмисних вбивств. Якщо у 1995-98 році їх було 12, то у 1999 році всього вісім. За національною ознакою злочини скоїли українці - 3654 особи, угорці - 306, росіяни - 110, роми - 71, румуни - 38. Йде значне зменшення злочинних порушень, скоєних ромами.

Тому на запитання пана Чепурнова В., чи відчутна віддача коштів, що надаються ромським правозахисним організаціям, п.Погріб-

Відомо, що роми завжди знаходяться під постійною увагою нашої світлової міліції. Навіть мирні. А що вже казати про таких, що скоїли який-небудь злочин. Для таких запланована одна дорога - мандри з в'язниці до в'язниці.

Співкувати з ромами представникам міліції дуже "зручно". Адже більшість правопорушників, як пра-

березнянському райвідділі міліції. І він це робив (про що свідчать відмітки в черговій частині ВВС в листопаді, грудні минулого та січні нинішнього року, доїжджаючи спеціально для цього із Ужгороду у В.Березний. Однак роботи це йому треба було об'язково до 10 днів ранку, а оскільки електричка з Ужгороду приходила лише об

А якщо по-людськи?

вило, неграмотні, громадянських прав своїх не знають і самотужки захистити себе, звичайно ж, не можуть. Якразим підтвердженням вищенаведених слів може стати випадок, який трапився нещодавно у Великому Березному.

Саме сюди, у жовтні минулого року, з місць позбавлення волі повернувся 28-річний Тиберій Тирпак. Покрутившись тиждень - другий у рідному селищі і таборі він швидко зрозумів, що шансів знайти роботу, а значить вижити, тут практично нема. Тим більше, що і особисте життя не склалось. Жінка, з котрою нажили двох синів, виїшла заміж буквально перед самим поверненням Тиберія з в'язниці.

Зібрався він тоді і поїхав у Ужгород до вуйка, шукати іншої, сподівався, кращої долі. В обласному центрі йому дійсно погнали. Він не тільки знайшов роботу (почав працювати теслярем на ВАТ "Кульмемблі"), а і зустрів молоду жінку. Вона не тільки погодилась стати його дружиною, а і прийняла його разом з старшим сином, котрому вже виповнилось 8 років. Здавалося б, що все складається добре і подалу життя налагоджується. Але...

Злощасне "але" полягало в тому, що Тирпак, як умовно звільнений, повинен був чотири рази на місяць (тобто раз на тиждень) відмічатися у Велико-

1130 (а на інший вид транспорту грошей у нього не вистачало), то робив він це, природно, з запізненням. Саме це і викликало крайнє невдоволення працівників районної міліції.

І хоч не раз Тиберій просив міліціонерів поставитися до його ситуації по-людськи і змінити час відмітки або дозволити відмічатися в Ужгороді, де він тепер проживає, все залишалось по-старому. Сам же він допомогти собі не міг, бо не вмів ні читати, ні писати.

В січні представники районної міліції дільничий інспектор Василь Сірчиков та старший дільничий Василь Маркович вирішили "взятися" за рома серйозно. 9 січня їм стало відомо, що Тиберій інколи ночує в Ужгороді (за що вже 12 січня він заплатив штраф - 51 гривню), 18 січня представники міліції не знайшли його вдома о 22:47 і вже на другий день Тирпак знову заплатив той же штраф - 51 гривню. 25 січня Тирпак втретє порушив встановлене чинним законодавством правило, за що через дуже короткий строк був притягнений до кримінальної відповідальності за ч.1 ст.1961 КК України "Порушення правил адміністративного нагляду". За таких обставин Т.Тирпаку загрожувало поз-

бавлення волі на строк до двох років. Формально міліціонери були праві. А якщо по-людськи?

Важко сказати, як би склалась доля молодого рома, як би втручання в справу голови обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Аладара Адама, який звернувся за клопотанням у Великоберезнянський суд з проханням пом'якшити покарання. Свою справу зробив на суді і громадський захисник "Романі Яг" Вадим Хльобас. В залі суду був присутній і заступник голови товариства "Романі Яг" Ернест Бучко. Так що не можна сказати, що Т.Тирпак відчував себе покинутим.

На суді він визнав свою вину частково, а в своєму останньому слові сказав, що не навмисно порушував закон і що лише бажання прогдувати свою власну сім'ю і дітей, вижити в суворих умовах сьогоднішнього, штовхнуло його на такі вчинки. А це - звичайна неграмотність.

Суддя Великоберезнянського районного суду Наталія Мишинчук, справедливо оцінивши всі обставини справи, покази свідків, а також щире розкаяння звинуваченого, призначила йому покарання в вигляді виправних робіт з відрахуванням на користь держави 10% від заробітної плати.

О.Болош.

В.Березний

На знімку: юрист "Романі Яг" В.Хльобас.

ний В.В.Відмітив, що кримінальна ситуація з правопорушниками ромів у 1999 році у порівнянні з 1995 роком - "це небо і земля". Тому доповідач підкреслює, що доцільною є подальша робота ромських правозахисних центрів, що суттєво впливає на попередження злочинів.

18 березня відбулось виїздне засідання учасників семінару у правозахисному центрі "Романі Яг". Перед початком роботи була проведена невеличка екскурсія до ромського дитячого садочка №13, де гості ознайомились з педагогічним колективом садочка, умовами виховання ромських діточок. Подивились гості і на підготовку експозиції ромського музею, що незабаром відкриється.

Перед головами національно-культурних товариств виступили юристи, що працюють у правозахисному центрі "Романі Яг". Зокрема, юристконсульт Дідичин В.П. зупинився на типових проблемах, з якими стикається адвокат, який працює з ромами. Це недовіра до "білих", погане знання державної мови, усвідомлення ромами своїх прав. В силу малоосвітченості роми часто підписують документи про свою вину ще на початковому етапі дізнання, чим самі себе оговорюють. Є.В.Бондаренко відмітив зловживання органами міліції своїми правами при роботі з ромами. Ромів затримують без законного оформлення документів, б'ють. Такий випадок стався у листопаді минулого року у с. Баркасово, про що вже писала газета "Ро-

мані Яг". Таких випадків багато, проте роми бояться звертатися за захистом, не можуть у повній мірі захистити свої права. Робота правозахисних центрів йде поки-що у містах Ужгороді, Мукачеві, В.Березному, але ще не дійшла до сільської глибинки.

У своєму виступі І. Адам зупинився на боліючих проблемах ромів: відсутності свідочств про народження, одруження, паспортів, які були втрачені під час повені 1998 року. Ромам потрібно затрачувати більше часу на захист своїх прав в силу того, що владні структури не завжди допомагають їм у вирішенні найбільших питань.

Цікавими і змістовними були виступи голів національно-культурних товариств: Дупко Ю.Ю. - голови товариства угорської інтелігенції Закарпаття, Гайніца І.І. - голови культурно-освітньої організації "Матіца словацька", Нікогосяна С.С. - голови товариства вірменської культури "Арапат", Горвата Т.О. - голови товариства по захисту угорських ромів Закарпаття, Опріш Ю.М. - голови соціально-культурного товариства румун Закарпаття ім. Дж.Кожуба, Резніченко С.С. - заступника голови товариства російської культури "Русский дом".

Проведений семінар став продовженням встановленій в останній час співпраці органів місцевого самоврядування, органів влади з національно-культурними товариствами з метою вирішення правових питань, що виникають у ході роботи товариств.

Наш кор.

ДО РІЧНИЦІ ВИХОДУ В СВІТ ПЕРШОЇ РОМСЬКОЇ ГАЗЕТИ

Аладар Адам, шеф-редактор

Саме він був душою і центруючою ланкою нашого невеличкого колективу, причому виконуючи велику громадську роботу і постійно виїжджаючи в зарубіжні відрядження. Аладар Євгенович завжди тримав, як кажуть, руку на пульсі.

Він завжди знав де, коли і що відбувається, і координує роботу нашого друкованого органу, швидко і грамотно вирішує всі технічні питання, без узгодження яких наша газета взагалі не могла б існувати.

При всій своїй зайнятості (а всі його посади ми не будемо зараз перераховувати, бо писали про нього не раз), він - людина дуже уважна: завжди пам'яє, у кого який настрій і чудово вмів його виправляти за допомогою теплої слова або веселого жарту. А це дуже важливо в творчому колективі!

Зате свої емоції він майже ніколи не показує в усякому разі ніхто з нас ніколи не бачив його роздратованим або сердитим, хоч ситуації за рік траплялися різні.

Але особливо всім подобалося, коли наш шеф-редактор брався до творчої роботи. Він помітив, напевно, що багато казок на літературній сторінці перекладено на ромську мову саме шефом. І треба було бачити, як ретельно підбирав він кожне ромське слово, як старався, щоб казка не загубила свій стиль і зміст у перекладі, щоб залишилась цікавою. І це була справжня творчість!

Євгенія Навроцька, редактор

Закінчила історичний факультет УжДУ у 1976 році. Працювала у ряді шкіл Закарпатської області викладачем історії та правознавства. З 1981 року по 1991 рік була вчителькою історії у першій в Європі ромській школі №14 м.Ужгорода. Є членом правління створеного у 1993 році Закарпатського обласного культурно-просвітнього товариства "Романі Яг". Має ряд публікацій з питань освіти ромських дітей у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Активно представляє нашу країну на міжнародних конференціях з правового захисту ромів та питань освіти ромських дітей. Має урядову відзнаку "Відмінник освіти України", вчитель-методист. З дня заснування газети є її редактором. Вміє направляти роботу журналістів на пошук найбільш актуальних і важливих тем. Веде історичну рубрику та рубрику, присвячену традиціям ромського народу.

Олена Сокач, кореспондент

Після закінчення філологічного факультету УжДУ працює в засобах масової інформації. З 1985 року - член спілки журналістів. Співробітничала з газетами "Закарпатська правда", "Новини Закарпаття", "Вісті Ужгородщини", "Закарпатський калейдоскоп", "Карпати ігас со", словацькою та угорською пресою.

Протягом п'яти років на Закарпатському виробничо-торговому об'єднанні була редактором газети "Кроки". За виробничі показники і створений нею у ЗМІ позитивний імідж підприємства було нагороджено "Міжнародною золотою зіркою" (Іспанія 1993р.).

Єдина серед українських журналістів-газетарів прийняла участь в конкурсі Бі-Бі-Сі (Англія, 1995р.).

В "Романі Яг" працює з першого номера. Писала на теми, присвячені дитячому сирітству, соціальному і правовому захисту ромів, ромській інтелігенції.

Єва Чурей, оператор ЕОМ

Завдячуючи Єві побачила світ угорська сторінка, адже саме вона друкує на комп'ютері тексти угорською мовою. Закінчує одинадцятий клас вечірньої школи і паралельно навчається в юнацькій школі менеджерів при Інпрофі.

Її хоббі - комп'ютери і сучасна естрадна музика.

Сьогодні наша газета відмічає рік з дня виходу в світ першого номера. Для когось ця дата може видаватись не дуже значною і, як кажуть, "нековілевною". Для когось, але не для нас. Ми, творчий і технічний персонал "Романі Яг", дуже пишаємось тим, що наша газета не тільки регулярно виходила двічі на місяць (повірте, іноді це давалося дуже непросто!), а і - це головне - знайшла своїх читачів, дописувачів і прихильників.

Це був важливий рік в становленні газети. Адже ми, саме так, як маленька дитинка, освоювали новий і невідомий для себе світ - світ ромів. Відомо ж, що на сьогодні "Романі Яг" - єдина ромська газета не тільки в Україні, а і на території колишнього Радянського Союзу. Для порівняння скажемо, що спроби створити ромську газету в Україні вже були в м.Ізмаїл, Одеської області. На жаль, та газета не витримала випробування часом і її вистачило всього на декілька номерів. А ми прожили цілий рік!

За цей рік з нами трапилося багато чого цікавого. По-перше, наша редакція поміняла свою адресу: переселилась з старого і маленького приміщення по вул. Дендеші, 10 в новий культурний центр "Романі Яг" за адресою бул.Тельмана 1/48 "а". Приміщення редакції комп'ютеризоване і оснащене так, що співробітникам тут працюється зручно і затишно. Крім фотоапаратів і сучасних комп'ютерів, факсу у нас з'явилися диктофони, які значно полегшують роботу творчих співробітників газети.

А останні де тільки не побували за цей рік! Об'їздивши практично все Закарпаття, наші кореспонденти заїзджали в такі глухі куточки області, в котрих роми, ніби Робінзони, замкнено живуть в своїх таборах, покинуті суспільством майже напризволяще.

На жаль (а творчі співробітники "Романі Яг" за рік роботи втеплилися в цьому остаточно) сумних тем і проблем у ромської народності вивилилося набагато більше, ніж це можна було припустити з самого початку. Це проблеми освіти і правової незахищеності, напівголодного проживання в таборах і працевлаштування, байдужості місцевої влади до вирішення, здавалося б, найпростіших питань у житті народу, котрий на сьогодні фактично кинув на самовивітання.

З болем у душі в своїх матеріалах, статтях та репортажах наші кореспонденти розповідали на сторінках газети про ці та інші теми, намагаючись донести до читача не тільки сутність, але і емоційний бік питання. І треба визнати, що більшість проблем були поставлені ними вірно і достатньо аргументовано і, здавалося, не могли не привернути уваги місцевих органів влади. На жаль, і це теж необхідно об'єктивно визнати, це була "гра в одні ворота". Тому що владні чиновники в більшості своїй залишались сліпими і глухими до проблем ромів. Приємний виняток у цьому плані складають органи місцевої влади та органи міліції міст Ужгорода, Мукачеве та Ужгородського району, де, в усякому разі, з розумінням ставляться до проблем ромської народності і хоч би роблять спроби допомогти ромам.

І це не може нас не тішити. Сподіваємось, за рік роботи ми таки зуміли до певної міри спростувати негативний образ ромів, який роками виховувався у більшості населення краю, не дивлячись на його інтернаціоналізм і етнічну толерантність.

І оскільки "лід зрушився" (ми тішимо себе надією, що це відбулося не без нашої допомоги), ми сподіваємось, що наші постійні рубрики "Ромські громади", "Світ ми", "Права ромів", "Освіта", "Культурна спадщина", "Творчість", "Соціальні перехрестя", "Долі людські" та інші запам'ятались і полюбилися нашим читачам.

Ми намагались зробити так, щоб наша газета була доступна різномовним читачам-ромам. Тому в газеті публікуються матеріали і на ромській та російській мовах, а, починаючи з третього номера, в газеті з'явилася окрема угорська сторінка.

Хочемо це раз нагадати, що цей рік наша газета існувала завдяки підтримці і сприянню Міжнародного фонду "Відродження" і особисто Джорджа Сороса, яким ми щиро завдячуємо.

А тепер декілька слів ми хотіли би розповісти про тих людей, які створювали нашу "Романі Яг", хто вкладав в її сторінки свою душу і серце.

Берталон Горват, кореспондент

Один з перших ромів Закарпаття, котрому вдалося одержати диплом про вищу освіту. Він учитель угорської мови і літератури. Викладав у Варієво, Звонковому та інших селах області.

Сьогодні при Концовській ЗОШ І-ІІ ст. створив спеціальний корекційний клас, де викладає грамоту маленьким ромам.

В "Романі Яг" веде угорську сторінку, де пише на різноманітні теми, найулюбленіші з котрих є історія, література, музика і, звичайно, соціальна тема.

Ром за народністю, Берталон Горват, з середини знає всі проблеми і дуже об'єктивно і докладно висвітлює їх. Особливо треба відмітити, що майже за рік роботи в газеті він дуже вирівняв як журналіст. В його статтях можна прочитати про такі подробиці і деталі, котрі іноді не помічають і старші за нього колеги.

Людина дуже лагідна і спокійна, він користується в колективі особливою повагою і симпатією.

Наталія Герцег-Паш, кореспондент

В газеті працює після закінчення словачького відділення філологічного факультету УжДУ у 1999 році. Вона займається темами культури, освіти, а також знайомить читача з життям ромів Словацьчини.

Наталія веде велику громадську роботу. Вона - голова правління Закарпатського обласного культурно-просвітнього товариства словацьких жінок "Довіра", установча конференція котрого відбулася в жовтні минулого року. Сьогодні товариство налічує більше 50 членів і має 9 первинних місцевих організацій по всій області.

Віра Зозулич, секретар-референт

Господаркою нашого затишного будинку є Віра Зозулич, саме вона тримає в порядку всі редакційні документи, підкаже, яку інформацію і де можна знайти, відправляє факси, пошту і завжди обласна робота кореспондента - диктофонами і фотоапаратами.

Віра закінчила профтехучилище при будинку побуту, а вже в редакції самотужки освоїла комп'ютер.

Наталія Попович, перекладач

Закінчує останній курс англійського відділення факультету романо-германської філології УжДУ. В "Романі Яг" займається питанням комунікації: інформація з інтернету, переклад статей, участь в міжнародних зустрінях.

Наталія закінчила Ужгородське музичне училище по класу фортепіано. Полює квіти. Дома розводить фіалки і кактуси. Обожає тварин, особливо кішок і собак. Вільний час віддає шиттю і в'язанню.

Не можемо ми не сказати декількох теплих слів, і про тих людей, які допомогли нам створити перші номери газети. Це професійні журналісти **Тетяна Томич** (Ужгород) та **Василь Мулеса** (Перечин). Велику допомогу у створенні угорської сторінки газети надає журналіст газети "Карпати ігас со" **Олександр Горват**.

Ми вдячні авторам, дописувачам і членам організації "Романі Яг", які публікували свої матеріали, або ділилися своєю точкою зору на сторінках газети. Ці публікації прикрашали та робили випуски газети різноманітними та цікавими. Серед активних дописувачів ми хотіли би назвати сьогодні заслуженого працівника культури України, заступника голови обласного товариства "Романі Яг" **Ернеста Бучко**, директора ЗОШ І-ІІ ст. №13 **Мар'яну Савко**, голову Перечинського осередку "Романі Яг" **Ігнаца Тирпака**, юристів правозахистного центру "Романі Яг" **Василя Дідичина** та **Євгена Бондаренко**, **Василя Кочанського** (Дніпропетровська область).

Хочеться вірити, що спільними зусиллями ми зуміли створити саме таку газету, яку ви могли з зацікавленістю читати протягом року.

За дорученням колективу редакції
Олена Сокач.

Олена Бругош, оператор ЕОМ

Після одинадцятирічки закінчила комп'ютерні курси при Міжрегіональній Академії управління персоналом. Зараз навчається на ІІ курсі МА-УПУ на факультеті "Практична прихологія". У вільний час захоплюється вивченням гри на фортепіано.

ПЕРШІ СПРОБИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ В УКРАЇНІ

18-го березня 2000 року в Ужгороді засідав круглий стіл експертів, метою яких був пошук моделей міжнародної інтеграції та формування стратегії національної консолідації в Україні.

Організаторами даного міроприємства були Міжнародний Форум України, Конфедерація національних товариств західних областей України та Закарпатське товариство російської культури "Русский дом".

У міроприємстві взяли участь як представники законодавчої та виконавчої влади, так і незалежні науковці й лідери громадських національних організацій.

Головними питаннями, що піднімалися на засіданні, були проблеми формування нової ідентичності української нації, її ідеології, соціальної, соціально-психологічної та політико-правової аспекти консолідації українського суспільства, обговорювалась відповідність мовної політики та прийняття закону про мови щодо внутрішнього законодавства та міжнародних зобов'язань України в галузі прав людини та прав національних меншин, обговорювалась ступінь співвідношення права та етнокультурної самобутності особистості з її громадянським обов'язком, розглядалась формування стратегії міжнародної інтеграції в контексті національної безпеки України.

Чому саме Закарпаття було обрано місцем проведення круглого столу експертів, пояснив голова Міжнародного Форуму України **О.Г.Свістун** "Справа в тому, що даний регіон цікавий у плані міжнародних відносин, саме тут найбільш продвинуті національні питання на міжнародному рівні. Ми хотіли б, аби цей досвід (хоча і тут є свої недоліки), був запроваджений на всіх теренах України. Бо саме міжнародні відносини є основним чинником при закладанні фундаменту ідеології молодого держави".

При цьому експерти торкнулися і питання введення Україною візового режиму, яке заступник голови Закарпатської облдержадміністрації **В.О.Приходько** прокоментував, як черговий "век-

тор розвитку" країни, а не проблему, що позначиться в першу чергу на ринку праці.

Найбільше дискусії точилися навколо питання, якою ж все таки має бути Україна: моноетнічною, поліетнічною державою, чи державою з поліетнічним складом населення.

Доктор філософських наук Національного університету "Львівська політехніка" **Р.Я.Мирський** вважає, що тенденція до створення моноетнічної моделі не надумана, а така реальна: "У Львові ми це відчули сповна. У пресі з'явилися рядки типу: "Національні меншини повинні асимілюватися з української нацією". І як реакція - створення Конфедерації національних товариств західних областей України. Та наскільки це реальність, чи лише черговий розгріш національної карти, покаже час. І чи повинні ми розглядати свої внутрішні процеси з врахуванням того, як зреагує на це Міжнародний Валютний Фонд, теж хрм того, нам потрібно розібратися, що таке поліетнічність суспільства як така. Чи це склад населення, чи його стан, чи процес?"

Народний депутат України, голова підкомітету з питань міжнародних відносин, член Ради Європи **В.І.Попеску** підкреслив, що вже у самій преамбулі Конституції України зафіксовано, що Україна є поліетнічною державою. З чим погодився і перший заступник голови Державного комітету України у справах національностей та міграції пан **В.П.Трошинський**, мовляв, Україна, закріпивши за етносами право називати себе етносами, сама взяла на себе зобов'язання бути поліетнічною державою. Саме поліетнічною державою, а не державою з поліетнічним складом населення, що полягло б за собою ряд територіальних конфліктів.

Доволі таки обережно підходили експерти до питань мовної політики України. Народний депутат України **С.М.Кияшко** відмітив, що мовна політика впливає і в загальної політики держави. Додамо, що це з позаминулого року у Верховній Раді лежить розроб-

лений ним "Закон про мови", який, між іншим, побудовано саме на принципі консолідації. Зато проект Постанови Кабміну "Про додаткові заходи з розширення функціонування української мови як державної" вступив в дію. Хіба ж це не тенденція до тоталітаризму?

Пан **В.Попеску** підкреслив, що проекти потрібно розробляти з тої позиції, що наша держава все таки є багатоетнічною, а не як дехто бере за орієнтир її моноетнічну модель. Відто, потрібно прямувати від тоталітарного режиму до демократії, в основі якої має бути лозунг: "Не людини для держави, а держава для людини".

Проф. Р.Я.Мирський

У результаті присутні зійшлися на тому, що кожна нація має право на отримання освіти в першу чергу на рідній мові, і що тоді українська мова гармонійно впишеться в загальну мовну палітру.

З точки зору системології підійшов до національної проблеми головний редактор всеукраїнського журналу "Перехід-IV" **В.В.Каганець**, який вважає етносі системою, а країну розглядає, як геосоціальний організм. І так як будь-яка психоінформаційна система (людина, організація, народ) має тенденцію проходити 4 фази розвитку: 1-генерування ідеї, 2-створення її "чорного зразка"; 3-кризове випробування, 4-повноцінна реалізація ідеї, то і наша Україна зараз знаходиться на стадії переходу від 3-ї фази до 4-ї. Він підкреслив: "Створити поліетнічну державу - гарне побажання для 18-19 століття. Зараз же, навпаки треба піднятися над системами, бо вже зараз, у середовищі тотального розпаду, з'являються зародки нового суспільства, подібно тому, як і згнилого яблука пробивається до сонця чистий, здоровий паросток, тобто на території України починає творитися зовсім новий етнос".

Підсумки проведеної роботи підвів **О.Г.Свістун**, який окреслив спільні для всіх точки зору ідею розбудови демократичного громадянського суспільства в Україні, визнання існування мовної проблеми та шляхів її вирішення, спільне бажання якнайшвидше відійти від тої соціально-економічної грані, яка може призвести до катастрофічних наслідків на національному рівні.

В силу різних обставин по різному складаються людські долі. Комусь таланить все життя. А хтось з малечку вже по інтернату, або з простягнутою рукою. Переважно це діти - сироти, або ж діти, позбавлені батьківської опіки. У нашому краї таких чимало. Дитячі будинки для найменших є у Сваляві, Чинадєві, Виноградів та Бене. Для старших - це школи-інтернати в Перечині, Часловцях, Перехресті, Домбоці.

"Взагалі то з нашими дітьми працювати не так вже й важко, - розповідає нам Ганна Іванівна. - Вони у нас на самообслуговуванні: за кожним закріплена якась робота на території, кухні чи пральні. Набагато важче влаштувати їх по закінченні школи у житті. У минулому році троє наших випускників, двоє з яких роми, пішли у Тячівський чоловічий монастир, який знаходиться у Сбедеві. Цього року теж двоє

На знімку: Директор Домбоцької школи-інтернату Мешко Г.І.

Їх життя - це вишивка

Саме в одному з таких шкіл ми і завітали. Це Домбоцька допоміжна школа-інтернат для дітей сиріт та позбавлених батьківської опіки. Директором цього допоміжного закладу є Мешко Ганна Іванівна, яка радо погодилась розповісти про життя своєї школи, її буденні та святкові дні.

У школі навчається 126 дітей віком від 7-ми до 24-х років. З них 52 - є ромської народності. Хоча дівчат, яким минуло за 20-ть, погодьтесь, важко назвати дітьми. Ці дівчата двача, головним чином випускники Часлівської школи-інтернату, які не змогли реалізувати себе на ринку праці. Тут їх називають спеціальною групою, чи просто СП. Вони займаються вишивкою і доволі таки професійно. Та, правду кажучи, у школі вишивають вдів, навіть хлопці. А ще тут плетуть вилки та шпатель. Є у школи власний ткацький верстат та швейні машинки. Дітей навчають вчителі-трудомики, які біля 30 ти років життя присвятили саме даній школі. Це Бабиченя Маргарита Юрєвна та Левдар Олена Андріївна.

планують піти туди. Подальша доля наших дітей - це велика проблема. Загалом, минулого року вдалося влаштувати лише 5-ть підлітків із 11-ти".

У день, коли ми навідалися у школу, всі були у чудовому настрої. Директор пояснила: "Діти чекають Радіш Ірину Олександрівну - працівника фонду "Св. Марії Терезії", який знаходиться у м.Мукачеве. Для неї один наш учень Михайлик, навіть, подарунок приготував. Діти поважають її та люблять. У серпні минулого року з-за її допомогою було організовано 2-х денний відпочинок на базі "Орляток" у с.Чинадєво. Зараз вона теж приготувала їм подарунки. Буде у них сьогодні маленьке свято".

Не знати, щоб робила школа, якби не меценати. Газове опалення до школи, яка є окремим курортом, провели на кошти Австрійського Червоного Хреста, більшість гуманітарної допомоги дістають теж з-за кордону. Від В.І.Балого, коли той був ще директором "Барви", у подарунок отримали відеоматрицю, телевізор та гуманітарну допомогу на 12 тис

гривень. Саме завдяки коштам, отриманим з підприємства "Барва", вдалося газифікувати ідально, придбати коврові покриття та фарбу на суму 2 тисячі гривень.

Пані Мешко попросила дівчат із СП принести й показати нам свої вироби. Виявляється увесь матеріал, який вони використовують - це перероблені речі з "Гуманітарки". Розпускаючи в рзні речі - дістають нитки, а одяг, що не придатний для повсякденного носіння (халати для лікарів, спецодяг) - використовують як матеріал.

Минулого року, наприклад, через один із магазинів м.Мукачеве продали вишивок на 300 гривень. Це, звичайно ж, мізер, та й то краше, ніж нічого. "Ви знаєте, - поділилися з нами Ганна Іванівна, - у нас не всі діти із затримкою психічного розвитку, або обгодофренією. Є абсолютно нормальні діти, якби не обставини, були б можливо навіть відмінниками у звичайних загальноосвітніх школах. Та випадки бувають різні. Починаєш кожному окрему справу - платати хочеться".

Розповідаючи про своїх учнів, Ганна Іванівна говорила, що найважче - це пояснити їм, чому їх покинута. Одна із її учениць, наприклад, вважає, що її кинули лише тому, що вона не гарна.

Ось і поясни цей дивачці потім, що вона зовсім не так. Єдине, що їх ще якось заспокоює, відволікає від рутини повсякдення - це вишивка. У ній реалізується їх фантазія, вона є сенсом їх буття.

З Домбока, Н.Герцер.

На знімку: Учні Домбоцької школи-інтернату

ЧЕРГОВИЙ ГІСТЬ РЕДАКЦІЇ

Нещодавно Ужгород відеідав, завітавши і до нашої редакції, Гайош Доді. Напевно для ромів нашого міста це ім'я досить так відоме. Адже народився він в Ужгороді, у відомій серед музичної еліти краю, сім'ї. Його батько грав в "Угорських мелодій" разом з відомим на той час Й.Г.Потаєм, який, між іншим, доводиться Доді дядьком.

Уї брати та сестри пана Гайоша (а їх було в родині семеро) пішли по стопах своїх батьків, дідів та праддідів: хлопці грали, дівчата співали чи танцювали. Доді не був винятком. Він освоїв гру на гітарі, хоча й починав вчитися з аккордеону.

В свій час, з гастролями об'їздив майже весь колишній Союз. Був керівником ансамблю "Лаутари" в Калузі, де прожив біля 18-ти років, після чого переїхав у Москву. Там одружився на коринній москвичці, ромці, рідня якої майже вся працює в театрі "Ромен".

У родині пана Гайоша до сих пір зберігаються старі ромські традиції. Вдома розмовляють ромською та угорською. І хоча останнім часом Доді почав займатися

бізнесом, він досі відомий в артистичному колі. Крім іншого, його син Юрій-танцюрист.

Порівнюючи минулі роки й сьогодення, у голосі пана Гайоша можна було вловити мінору нотку: "Це десять років тому в країні налічувалося 116 ромських ансамблів, чотири з яких (Вишнівського, Коржова, Османова та Череповського) були державними. Тепер же у цій сфері

спостерігається різкий спад. Та я все ж таки хотів би сподіватися, що ромська культура відродиться. І першим кроком у цьому напрямку могло б стати, наприклад, відкриття першого на теренах колишнього СРСР ромського телебачення "Черген", яке намачеться у Санкт-Петербурзі".

На думку пана Гайоша, лише через підняття рівня освіти і культури можливе підняття духовності та добробуту ромського народу. І багато для цього робить саме газета "Романі Я", який пан Гайош побажав успіху, провітання та визнання.

На знімку: Гайош Доді Йосипович. Наш кор.

На знімку: В.П.Трошинський та Л.В.Білоусов.

ПІВМІЛЬЙОНА РОМІВ - ЖЕРТВИ ХОЛОКОСТУ ЦЕ ЗАБУТИ НЕМОЖЛИВО

Згідно планів нацистської партії Німеччини передбачалося повне фізичне знищення ромів. Проте офіційна політика дискримінації ромів як етнічної групи прослідковується в Німеччині ще з 1899 року, коли у баварській поліції було створено спеціальний відділ по справам ромів, куди направлялися копії судових постановок по правопорушенням ромів. У 1929 році відділ було перетворено у національне управління з штаб-квартирою в Мюнхені. З цього моменту ромам заборонялося пересуватись по території країни без спеціального дозволу поліції. Особи, старші 16-ти років, які не могли представити документ про своє працевлаштування, могли бути засуджені до 2-х років робіт в виправних закладах.

Ромська дівчинка під час відправки у концтабір

З приходом Гітлера до влади у 1933 році ці дискримінаційні міри стали ще більш жорстокими. Роми, що не могли представити докази німецького громадянства, висилалися з країни, інших розглядали як "антисоціальні елементи". Одночасно стали звертати увагу на расові ознаки. Тане Глобке, один з складачів норберзьких законів, заявив у 1930 році, що роми "чужі арийській крові". Інший "досліджувач", Ганс Флюнтер, виділив ромів у окрему категорію - Rassengemischte. Расові ознаки ромів досконало вивчалися. Ця тема стала можливою навіть для захисту докторських дисертацій. Ева Юстин, співробітник відділу расових досліджень Міністерства охорони здоров'я Рйтера, заявила на захисті своєї дисертації, що ромська раса "надзвичайно шкідлива для чистоти німецької раси".

Директива від 14 грудня 1937 року, в якій роми оголошувалися "закореними злочинцями", ще більше поширила їх становище. В кінці 1937р. - на початку 1938р. було проведений масовий арешт ромів. В концентраційному таборі Бухенвальд був побудований спеціальний блок для ромів. Прізвиська ромів зустрічаються у списках, що загинули у багатьох інших концтаборах, у тому числі у Маутхаузені, Гузені, Даутморгені, Найтцвайлері, Флосенбурзі. В Равенсбрюці багато ромок стали жертвами експериментів, що проводилися лікарями-есесівцями.

Лікар Портні представив на розгляд Гітлера меморандум, в якому пропонував "примусову працю та масову стерилізацію ромів з тим, щоб не допускати загрозу чистоті крові німецького селянства".

У 1938р. по особистому розпорядженню Гітлера національне управління з прав ромів було переведено з Мюнхена до Берліна. У тому ж році у селі Манверт було арештовано 300 осідливих ромів, власників полів та виноградників.

Гітлер наказав ввести наступну класифікацію ромів: чистокровні роми (Z), метиси з переважанням ромської крові (ZM+), метиси з переважанням арийської крові (ZM-), метиси напівроми-напіварійці (ZM).

У своїй книзі "Німеччина та геноцид" історик Й. Белліґ вказав на три шляхи проведення гітлерівцями геноциду: придушення властивостей до продовження роду, депортація та фізичне знищення.

Ромки, які були у шлюбі з особами іншої національності, піддавалися стерилізації в госпіталі Дюссельдорфа - Лиренфельда. Деякі з них гинули, так як стерилізацію проводили у період вагітності. В Равенсбрюці лікарями-есесівцями була проведена стерилізація 120 дечак-ромок.

Прикладом геноциду служить і депортація з Німеччини в гетто польського міста Лодзь 5000 ромів. У нелюдських умовах цього гетто не могла вижити ні одна община.

Однак найулюбленішим способом геноциду у нацистів було масове знищення людей.

Рішення про знищення ромів, як вважають, було прий-

нято весною 1941 року, коли було створено так звані Einsatzgruppen - каральні загони. Передум ромів необхідно було зібрати в одному місці. За директивою Гітлера від 8 грудня 1938 року поліція змогла встановити місця проживання всіх ромів. За директивою від 17 листопада 1939 року, під загрозою відправки до концтаборів їм заборонялося залишати свої місця проживання.

Тридцять тисяч ромів, депортованих у Польщу, були приречені на загибель у концтаборах смерті Бельзен, Трєблінка, Собиборта, Майданек. Тисячі ромів, що були вивезені з Бельгії, Голандії, Франції, знайшли свою смерть в Освенцимі.

У своїх спогадах Гесс, комендант Освенциму, згадував, що серед депортованих були майже столітні старці, вагітні жінки і велика кількість дітей. Пізніше, в'язні Освенциму, які залишилися в живих - наприклад Кулка та Краус у своїй книзі "Фабрика смерті" - описали варварську розправу, що була зроблена нацистами над ромами в ніч на 31 липня 1944 року.

В Польщі і на окупованих територіях Радянського Союзу ромів знащували як у таборах смерті, так і розстрілювали на місці. За військими генералів фон Леера, фон Бока, фон Рунштедта та інших шли каральні загони есесівців. Приблизькі републики, Україна, Крим були вкриті братськими могилами. В м.Симферополі в ніч 24 грудня 1941р. було розстріляно 800 чоловіків, жінок, дітей. Всюди, куди ступала нога фашистів, ромів арештовували або вбивали. В Югославії страта ромів та євреїв почалися в жовтні 1941р. в Яницьких лісах. Місцеві жителі досьгодні пригадують плач ромських дітей, яких везли до місць страти.

Зараз важко встановити, скільки ромів нараховувалося в Європі до початку Другої Світової війни і скільки вдалося вижити. За підрахунками історика Рауля Гільберта в Німеччині нараховувалося 34 тисяч ромів, однак невідомо, скільки їх залишилося. Найбільша кількість ромів загинули на території України, Росії. За даними каральних загонів на цих територіях жертвами Холокосту стали більше 300 тисяч ромів. За даними уряду Югославії, тльки в Сербії було знищено 28 тисяч. Кількість ромів, що загинули в Польщі, важко встановити. Історик Й.Тененбаум вважає, що роми втратили, по меншій мірі, 500 тисяч осіб.

Цей стародавній, але життєспійкий народ намагався опиратися смерті, але звірства та військова перевага ворога, робила свою чорну справу. Музика була нерідко єдиною втіхою ромам в хвилини страждань.

Багато з молодих ромів втікали. В табірному щоденнику, який вив чеський ром Данута, можна знайти статі страт біля Стіни смерті та прізвиська тих, хто був спійманий та повернутий у табір. Свідки розповідають

Ромські діти з концтабору Равенсбрюк, над якими есесівські "лікарі" проводили свої нелюдські дослідження

Карта розташування концтаборів, у яких в період 1939-1945рр. знищували ромів

НАЦИСТСЬКІ ГЕТТО ДЛЯ РОМІВ

Після того, як весною 1944 року з території Закарпаття було вивезено у концентраційні табори більше як 30 тисяч євреїв, настала "черга" ромів. Для проведення цієї акції все ромське населення було переписано за місцем проживання і їм було заборонено кочувати. Ось як описує події осені 1944 року Муржа Арпад Андрійович, 1931 р. народження, житель с.Страбичево Мукачівського району. На початку вересня 1944 року угорські поліцейські вивантажили з хат всіх ромів нашого села. При цьому чоловіків і жінок з дітьми поділили на дві великі групи. Куди відправили чоловіків, мені невідомо. Але я бачив серед чоловічої групи мого батька Лацко Густава. Про його подальшу долю я нічого не знаю, додому в село він не повернувся.

Мене з мамою розмістили у Мукачівському гетто у районі будинку, що називався Кернер Кашті. Там ми пробули майже три місяці. Жили у кімнатах по декілька десятків чоловік. Годували нас дуже погано. В жовтні 1944 року ми настільки були знесилені, що коли ставали у чергу за їжею, то повинні були підтримувати один одного, щоб не впасти.

Угорські поліцейські ставились до нас добре. Коли фронт почав швидко наближатися і стало чути постріли гармат, нас зібрили і вивезли у поле під село Павшино, ніби збирати кукурдзу. Там і залишили. Поліцейські шведською заїздили у вантажну машину, на якій нас привезли і поїхали геть. Так ми стали знову "вільними". Таким чином, як я вже тепер знаю, ромів готували до відправки у концентраційні табори, але тільки тому, що радянські війська стрімко наступали, нас не встигли вивезти з гетто для знищення в Німеччину".

Муржа А.А.
с. Страбичево.

про мужність ромів, що воювали у партизанських загонах на території Польщі, України, Росії. Збереглися спогади про сміливців, що з ножем в руках кидалися на озброєних до зубів ворогів.

Минуло більше 50 років з тієї пори, коли роми були піддані геноциду. Ці рядки - лиш нагадування про злочини та нелюдське поводження, що було зроблено по відношенню до ромського народу, однієї з етнічних груп людства.

Міріам Нович, директор Музею борців гетто, заснованого групою в'язнів Варшавського гетто, що залишилися живими

P.S. Шкода, що ми не маємо достатньої кількості достовірної інформації від ромів Закарпаття, що були в концтаборах і повернулися живими з них. На сьогодні ми знаємо лише про двох таких ромів. Це Морінко Андрій Андрійович, що був у концтаборі м.Котаско (Польща) та Фенеш Юрій Олександрович, який був у концтаборі м.Віллар (Австрія).

Художник Шандор Біхари

Видатний і забутий сьогодні художник Угорщини, що має ряд творів на ромську тематику, особливо у зображенні музикантів.

Йому важко було пробитись по дорозі до слави. Ш.Біхари народився в 1856 році в с.Нодьвародон (сучасна Румунія). З дитячих років мріяв бути художником. Його батьки були дуже бідні і не могли оплачувати навчання Шандора.

Працював помічником фотографа, де заробляв собі гроші на навчання. Але коли приїхав у м. Відень, то у нього залишилось всього 3 флорини. Оскільки цих грошей було мало, він вирішив повернутись і далі працювати фотографом. Грошей, які він заробив, вистачило, щоб заплатити за 1 рік навчання в Академії Мистецтв. Великий вплив на діяльність Біхари Шандора мав Соно Томаш, який його ознайомив з творчістю визначних угорських художників.

Мрією Шандора була поїздка до Парижу. В цей час він малював лише портрети. Він здійснив поїздку до Будапешту з метою знайти спонсорів. Знайомі, яких він тут набагато, мали великий вплив на його

творчість в подальшому. Один з них був Таусіг Хуго, який розгледів в Шандорі великий талант. Таусіг Хуго порекомендував йому продовжити навчання і працювати. Особливо Хуго сподобалась картина Біхари під назвою "Старий см'янин". Хуго виявив бажання стати спонсором для художника. Звичайно, Біхари прийняв цю щедру пропозицію і через декілька днів поїхав до Парижу. Тут він 1,5 роки навчався в одного з найкращих вчителів Лауренса. Через 5 місяців він намалював картину "Примірка циліндру", де було зображено хлопця з села, який серед натовпу приміряє циліндр. На цій картині можна помітити здоровий гумор його здібності швидко розвину-

лись у Парижі. Найбільш відома картина Біхари "Перед вчителем музики". На весні 1886 р. на виставці робіт Біхари ця картина теж була виставлена перед глядачами.

На цій картині зображено молодих ромських музикантів, з якими проводить заняття вчитель музики. Картина намальована настільки правдиво і з таким пафосом, що будь-хто, хоч раз побачивши цю картину, ніколи вже її не забуде. Слід відмітити, що всі картини цього видатного художника такі ж емоційні. Тому не дивно, що за видатні успіхи художник був у 1896 році нагороджений медаллю, яку особисто вручив йому король Угорщини Ференц Йозеф.

Є.Навроцька

В цей день відзначається 152-а річниця революції і визвольної боротьби угорського народу вів проти австрійських Габсбургів. В цій боротьбі також приймали участь і роми. Підтвердженням цього є статті та оповідання, опубліковані в подійних газетах. Ось одне з таких оповідань, його автор Бейла Тотт.

ЦИГАНСЬКИЙ ГОНВЕД

У лікарні лежав поранений у ліву щоку циганський гонвед на ім'я Бонди. Про нього турбувались, їжу та питне не отримував в достатній кількості. За невеликий термін рана загоїлась, але виходити йому ще не дозволяли. Це дуже непокоїло його, а коли він довався, що його батальон післязавтра виходить на велику битву, став ще більше неспокійним.

Він благав лікаря, щоб той скоріше випишував його, тому що не хоче вже бути в лікарні жодного дня. Лікар перевіряв рану Бонди і сказав, що найменше лежати йому ще тиждень. Але Бонди не витримав і втік вночі.

Біля міста Вац, майор, командувач батальону, вів свої солдат у найнебезпечніше місце - у розташування ворога.

"Якщо цю точку взьмемо, то битва має закінчитись перемогою угорців", - говорив майор.

Але місце це захищали міцно. Неможливо було навіть наблизитись - таким сильним вогнем зустрічали наступаючих. Двічі водив свої солдат в атаку майор і

двічі їх відбили. Третій раз пішов в атаку славетний батальон, але лише трохи просунувся вперед.

Ворог зібрав усі сили. Як тигри захищались люди Гетца. І майор зрозумів, що може погубити всіх своїх солдат, якщо не відступить. - Направо, - скомандував майор. "Някого "направо", - гучно відповів хтось з батальону і в той час вискочив один смуглий гонвед, підняв штик і крикнув на майора:

- Не направо, а вперед, майоре!

В очак майора з'явилися іскри радості, він гукнув: "Хай живе Кошут!" - і повів своїх солдат на штурм.

Висоту зайняли, перемога у битві була цілковита. Як затих бій, викликали смуглявого гонведа і покарали за нахабство. Бонди мовчав, але коли зрозумів, що має витримати кару, показав на ролу ліві щоки і сказав майору, який стояв між іншими офіцерами:

- Пане майоре! Я ще тиждень маю знаходитись у лікарні.

З очей майора потекли сльози, він підійшов і обняв свого Бонди, циганського гонведа.

Примітка: гонвед - доброволець, захисник Батьківщини.

Допомога в ім'я Бога

В останній час населенню нашої області допомагають різноманітні фонди та релігійні організації. Одним з них є релігійна організація "DORKAS", яка була створена у 1989 році у Голандії. На сьогоднішній день вона вже має 26 відділень по всьому світу.

Весною 1999 року в селі Сюрте Ужгородського району було створено представництво цієї організації, яке очолив реформатський священник Густав Фодор. Скажемо декілька слів про цю неординарну людину.

Ще в чотирнадцятирічному віці він зрозумів, що найбільше в цьому світі його любить Бог, син якого помер на хресті і за нього, Густава, також. І тому вже в 11-му класі хлопець твердо знав, що буде тільки священником. Після закінчення школи він поїхав до Будапешту, де і закінчив теологічне відділення Богословського університету. І сьогодні він є священником реформатської церкви у селах Сюрте, Ратівці і Минай.

Зараз Густав Фодор допомагає в ім'я Бога найбільш нездоланим людям цих сіл, тому що перед Богом, як він говорить, всі рівні. Багаті мають поділитися з тими, хто не може зараз нагодувати і одягнути своїх дітей. Серед тих, кому надається матеріальна і духовна допомога є і українці, і роми, і угорці, і словаки.

Організація "DORKAS" проводить роботу за декількома напрямками:

- Прямі допомоги продуктами харчування більше як 100 сім'ям (в тому числі допомогу отримують 30 ромських сімей), але тільки тим, що є прихожанами церкви;

- Допомога дітям-сиротам школи-інтернату с.Перехрестя;

- Допомога новоствореним релігійним організаціям Закарпатської області (м.Мукачеве, с.Баркасово, с.В.Добронь, с.Павшино та ін.);

- Розповсюдження релігійної літератури (Біблії, релігійних журналів).

"Недавно до нашого офісу надійшов лист, написаний ромами

з с.Павшино", - говорить Г.Фодор. - У ньому моє ім'я було написано з малої букви, в Бога - з великої. Я вважаю, що ця маленька граматична помилка виражає суть нашої організації. Бо наша мета полягає в тому, щоб люди не вважали себе великими, тому, що все що ми робимо, ми робимо в ім'я Бога. Тому наша робота є гарною і благородною".

Слова священника можуть підтвердити і багато постраждалих від повені 1998 року ромів сіл Вишково, Вари та Бобово.

"DORKAS" допомагає і благодійній ідальні товариства "Романі Яг", яка вже двічі отримувала від цієї релігійної організації гуманітарну допомогу.

Великий внесок вносить у роботу організації місіонер Карло Козма, який закінчив трьохрічну школу при реформатській церкві. Він проводить релігійні міроприємства ромів с.Сюрте і с.Ратівці. В с.Сюрте церкву відвідують 15 дорослих і 30 дітей.

При цьому головною метою є не лише привчити ромів формально відвідувати церкву, а перетворити їх в істинно віруючих людей.

Дітей же, крім Біблії та релігійних пісень, навчають також і грамоті в класі, який працює при церкві. Серед дітей є багато таких, які відвідують також і школу. Чаба Балог, Діана Горват, Анд-

Ромська книжкова полицка

Проблеми ромського населення надзвичайно турбують європейську спільноту. Це в першу чергу стосується ромів Східної Європи, а особливо тих, хто живе у нинішніх незалежних державах, що утворилися на теренах бывшего Радянського Союзу.

Роми - це одна з найчисельніших національних меншин Європи. По різних оцінках, в країнах Західної та Східної Європи, а також на території бывшего Радянського Союзу проживає від 8 до 12 млн. ромів. Держави цього регіону зараз переживають великі зміни як у політичному, так і в економічному відношенні. Проте групова самоідентифікація ромів за етнічною ознакою збільшується. Наслідком цього є зростання масової еміграції ромів (особливо з Чехії, Словаччини, Косова) до країн Західної Європи, але невдовзі тенденції цього зростання і ніхто не може сказати, чи не прийме ця еміграція просто загрозливі масштаби.

Ці проблеми розглядаються в книзі "Gypsies (roma) in the post-totalitarian states", яка нещодавно вийшла в світ за ініціативою Міжнародного Центру імені Улафа Пальме (Стокгольм, Швеція).

Приведені в книзі матеріали дозволяють провести більш аргументований аналіз перспектив розвитку ситуації з ромами в Європі.

gypsies (roma) in the post-totalitarian states

by ULAF PALME and SVENNY ENGBERG

реа Горват і багата інших. Заняття, що проводяться в біблійному класі, є дуже цікавими. При цьому ромські діти займаються разом з угорськими дітьми. За успіхи у навчанні, зокрема за правильне цитування біблійних віршів, діти отримують подарунки. Причому, знов таки, і ромські, і угорські діти нагороджуються однаково, адже Бог не ділить людей за національностями.

Б.Горват, с.Сюрте

На знімку: місіонер Карло Козма і священник Густав Фодор;

Ромські діти вивчають Біблію.

Románi Jag

Kárpátaljai Roma Kulturális Felvilágosító Társaság

A lap a Nemzetközi Újjászületés Alapítvány támogatásával jelenik meg

Egy éves a Romani Jag

Ádám Aladár főszerkesztő

Ő a lelke a kollektívánknak. Társadalmi munkája során, többször megfordult külföldön, így tudja, hogy hol mi történik a világban, s erről minket is tájékoztat. Gyorsan és okosan oldja meg a technikai kérdéseket, ami nélkül újságunk nem létezhetne. Habár nagyon elfoglalt ember, mindig mindenivel figyelmes, hamar észreveszi munkatársai problémáit és igyekszik meleg szavaival vagy viceivel változtatni rajta. Erre nagyon szüksége van alkotó kollektívánknak.

Ő fordítja le roma nyelvre az újság irodalmi oldalában megjelenő anyagokat. Igyekszik megtalálni a megfelelő roma szavakat úgy, hogy a mű ne veszítse el stílusát és tartalmát.

Jevgenyija Navrockaja, szerkesztő

Az Ungvári Állami Egyetem történelem karának befejezése után megynék több iskolájában tanította a történelmet és a jogot. 1981-től 1991-ig Ungváron, Európa első roma iskolájában, a 14-es iskolában tanított. Több publikációja jelent meg, a helyi, és külföldi lapokban a roma gyerekek közöletéről.

Vezetőségi tagja a Romani Jag Roma szervezetnek kezdve az alapításától.

A romák jövedelmével foglalkozik.

Több nemzetközi konferencián vett részt, amelyek romák jogával foglalkoztak.

Szakács Olen újságíró

szociális és jogi helyzetéről, és a roma értelmiségekről ír.

Az Ungvári Állami Egyetem filológiai karának elvégzése után a tomegtájékoztatói szerveknél dolgozott. Minka társa volt: a Zákárpátszkaja pravdának, Novini Zákárpátyának, Visztyi Uzsgorodesimnek, Zákárpátszkij Kaledoszkópának, Kárpáti Igaz Szónak. 1985-től az újságíró szövetség tagja. 1995-ben részt vett Angliában a BBC pályázatán. A Romani Jagban a kezdetektől tevékenykedik. Cikkeiben: az árvák helyzetéről, a romák

Csurej Éva, kompjüterkezelő

Éva az, akinek köszönhető az újság magyar kiadásának szedése, tördelése megjelenése. A tizenegyedik osztály mellett, az ungvári regionális akadémia menedzseriskolájának a hallgatója. Hobbija a kompjüterek és mai modern zene.

Újságunk megalapításának első évfordulóját ünnepli. Minket a Romani Jag alkotó és technikai kollektíváját büszkeséggel tölt el az a tudot, hogy lapunk, amely kétszer jelenik meg havonta, megtalálta olvasókerét és támogatóit. Újságunkban megismertetjük az olvasóinkat egy ismeretlen világgal, a romák világával.

A Romani Jag az egyetlen roma újság nemcsak Kárpátalján, hanem az egész volt Szovjetunió területén.

A Romani Jag Szövetség székében lévő szerkesztőségben meg van minden technikai eszköz, ami egy újság szerkesztéséhez szükséges.

Korszerű kompjüterek, fénymásológók, szkennerek, fényképezőgépek és diktáfonok segítik az újságírókat és a technikai munkatársak munkáját.

Bejárva jóformán az egész Kárpátalját, alkotó közösségünk rájött arra, hogy több probléma létezik, mint ahogy elképzeltük. Ezek a problémák a következők: a közoktatás, a jogi védtelenség, a táborokban élők nélkülözése, a munkanélküliség és a helyi vezetőség közönye a roma problémák iránt.

Az újság hasábjain megjelent cikkeiben, újságíróink igyekeztek az olvasók elé tárni nemcsak a problémák lényegét, hanem a kérdés emocionális oldalát is.

Megjegyzendő, hogy a problémák többsége helyesen megfogalmazott és tényekkel alátámasztott volt, így nem hagyhatták figyelmen kívül a helyi vezetőség képviselőit. Munkánkkal igyekeztünk megváltoztatni a romákhoz való negatív hozzáállást.

Állandó rovatainkat: Táborok, A világ és mi, A romák jogai, Közoktatás, Hagyományaink, Szociális keresztmetszet, Emberi sorsok stb, az olvasók nagyon megszerették.

Újságunk az Újjászületés Nemzetközi Alapítvány és Soros György személyes segítségével jött létre, amiért mi köszönőnkötök fejezzük ki.

Most pedig egy pár szóval azokról az emberekről szeretnék írni, akik szívet és lélekkel létrehozták a Romani Jagot.

Zozulics Vera titkárnő

Ő szerkesztőségünk gazdaasszonya. Rendben tartja a különböző iratokat. Mindenféle információért hozzá fordulnak a szerkesztőségünk munkatársai. Ő postázza a küldeményeket, kezeli a telefont és a telefaxot. Jól ért a kompjüter kezeléséhez, amit önállóan tanult meg.

Kompjüterén ő szedi ki a legtöbb cikket.

Brugós Olena kompjüterkezelő

A középiskola után befejezte a regionális akadémia kompjüter számítástechnikai szakát. Gyakorlati pszichológiai karának másodikéves hallgatója. Szabad idejében zongorázik

Horvát Bertalan újságíró

Az elsők között volt, aki roma léte felcsökfökü diplomát szerzett. Filológus, a magyar nyelv és irodalom tanára.

Tanított Várban és Haranglábban. Napjainkban a Konchási Középsiskolában egy korrekciós osztályban tanítja a roma gyerekeket az írás és az olvasás alapjaira. A Romani Jag magyar kiadásának szerkesztője. Témái különbözőek: szociális kérdések, történelem, kultúra, hagyományok, zene stb. Mint roma, jól ismeri maga is a romák problémáit. Cikkeiben igyekszik objektívan ábrázolni a roma valóságot.

Herczeg Natália újságíró

1999-ben befejezte az Ungvári Állami Egyetem filológiai karának szlovák szakát. Az újságnál múlt év szeptemberétől dolgozik. Tagja az újságírói szövetségnek. Fő témái: kultúra, közoktatás, ezenkívül megismerteti az olvasót a szlovák romák életével.

Natalja társadalmi munkával is foglalkozik. Ő a Kárpátaljai Szlovák Nők Kulturális Szövetségének elnöke. Popovics Natalja, fordító

Az Ungvári Állami Egyetem új latin-germán filológiai karának végzős hallgatója.

A Romani Jagban a kommunikációs kérdések ismerője. Az internetről kapott információkat, cikkeket fordítja ukránra. A nemzetközi találkozókön ő tölti be a tolmács szerepét.

Natalja befejezte az Ungvári Zeneművészeti Szakkiskola zongora szakát. Szereti a virágokat. Lakásukban kaktuszokat és ibolyákat termeszt. Nagyon szereti a kutyákat és a macskákat.

Az újság első számában segítséget nyújtott két újságíró: az ungvári Tatjana Tomics és a perencesnyi Vaszil Mulesza.

Horváth Sándor, a Kárpáti Igaz Szó rovatvezetője pedig a magyar nyelvű anyagok szerkesztésében segítkezik.

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik cikkeket publikáltak az újság hasábjain: Bucsó Ernőnek, a Romani Jag Roma Szervezet helyettes elnökének, Szavko Mariannának, a 13-as roma iskola igazgatójának, Tirpák Ignácának, a Romani Jag perencesnyi alapszervezete elnökének, Vaszil Didicsinnak, a Romani Jag jogvédelmi központja ügyvédének és Vaszil Kacsánszkinak, Dnyecpropetrovszkból.

Szeretnénk hinni, hogy közös erővel, olyan újságot szerkesztünk, ami érdekelte az olvasókat.

Horvát Bertalan

Újság, mely szolgál

Húsz éves újságírói munkásságom során több kiadvány alapításában, szerkesztésében volt szerencsém ügyködni. Amikor megtudtam, hogy a Romani Jag lapot indít, legalább úgy örültem, mint akkor amikor magam bábkodtam egyik vagy másik magyar közéleti lap, irodalmi folyóirat születésénél.

Mit sikerült az egy esztendő alatt megvalósítani, milyen tervekkel vágnak a jövőnek – kérdeztem a születésnapját ünneplő főszerkesztőjétől, Ádám Aladártól.

— A Romani Jag Roma Kulturális Szövetség elnökeként egyik fő feladatomban tartottam azt, hogy a közösségünkhöz tartozók olyan sajtóorgánumból szerezzenek információkat melyen nem csupán róluk szól, hanem értük van, az ő érdekeik képviselését vállalja fel.

Úgy érzem, ez az egy esztendő alatt maradéktalanul sikerült, ami az egész munkaközösséget dicséri, az ő érdeme.

A jövőről szólva, szeretném hinni, hogy a mostani születésnapot még sok-sok követi, s az újság a roma közösség igazi szolgálatjává válik. Beszámol életünkről, segíti nyelvünk, kultúránk megőrzését.

A magam részéről ehhez csupán annyit tennék hozzá, hogy magyarként itt Kárpátalján, pontosan tudom mit jelent kisebbségben élni, vállalni a kisebbségi lét megannyi nehézségét. Kívánom, hogy a fiatal lap valóban megmaradjon, a nemzetmegőrzés, a roma felemelkedés igazi, hűséges, elhivatott szolgálatja legyen.

Horváth Sándor, a Magyar

Értelmiségek Kárpátaljai Közösségének társelnöke

A kárpátaljai nemzetiségi szervezetek felhívása

Ukraina polgárai nagy érdeklődéssel ismerkedtek meg annak az üzenetnek a szövegével, melyet Leonid Kuesma elnök intézett a Legfelső Tanáchoz. Ebben azon tetteket vázolta, melyek a következő esztendőben az ország politikai életének meghatározói lesznek. Az elnök kijelölte azokat a legfontosabb feladatokat, melyek a hatalom valamennyi szférájára éltnek a szociális kérdések megoldása, az életszínvonal emelése, a hátrányos helyzetűek megsegítése. Az üzenetben megállapítást nyert, hogy a nemzetiségi kérdés bonyolult és nem problémamentes, erről kevesebbet kellene beszélni, nem politikai viharokat kell körülötte keltetni, sokkal inkább, a problémák tárgyilagos elemzésére és megoldására van szükség.

A kérdést ez utóbbi módon igyekeznek megoldani a hatalmi szervek és úgyigny viszonyul ehhez a nemzetiségi és kulturális szövetségek többsége is. Az országban sikerült megőrizni a politikai stabilitást, a nemzetiségek között egyetértést a vallási irányzatok közötti toleranciát. Minden lehetséges eszközt fel kell használni a szociális, gazdasági fejlődés rövid és hosszú távú programjának megvalósítására.

Az elnöki üzenetben arról is nyomatékkal esik szó, hogy a hatalom valamennyi ágának egységes értékrend szerint, a törvények betartásával, saját hatáskörük pontos kijelölése mellett kell tevékenykedniük. Ma sokat veszünk amiatt, hogy az állami politika megosztott néha ellentétes pólusú, belső ellentéttekkel terhelt. Mindezek figyelembevételével teljes mértékben támogatandó az a cél, hogy az össznépi referendum útján Ukrajnában olyan tekintéllyel bíró hatalom alakuljon ki, többek között a törvényhozás szintjén is, mely felelősséget vállal a nép előtt.

Mi, a kárpátaljai társadalmi és nemzetiségi szervezetek vezetői, egyértelműen támogatjuk Ukrajna elnökének üzenetét, messzemenően egyetértünk az április 16-án esedékes népszavazásra bocsátott kérdésekkel, a referendum lebonyolításának tényével. Valamennyi kérdésben „igen” szavazunk, s erre szólítunk fel minden polgárt.

Omeljan Pap, az Amaro Drom megyei szervezet elnöke, **Joszip Horvát**, a Kárpátaljai Ludomir Stur Szlovák Szövetség elnöke, **Joszip Hajnis**, a Matica Slovenska Mezei Kulturális Szövetség elnöke, **Lizance Péter**, a Kárpátaljai Magyar Tudósszövetség elnöke, **Dupka György**, a Magyar értelmiségek Kárpátaljai Közösségének elnöke, **Jurij Bokaes**, a Kárpátaljai Román Kulturális Szövetség elnöke, **Halina Varkova**, a Kárpátaljai Lengyel Kulturális Szövetség elnöke, **Lev Luckér**, a Kárpátaljai Zsidó Szövetség elnöke, **Szergej Nyikogoszján**, a Kárpátaljai Ararat Örmény Kulturális Szövetség elnöke, **Kizman Zoltán**, Kárpátaljai Német Szövetség elnöke, **Ádám József** a Kárpátaljai Roma Szövetség elnöke, **Ádám Aladár** a Kárpátaljai Romani Jag Kulturális Szövetség elnöke, **Pap Aladár**, a Kárpátaljai Rom Som Cigány Szövetség elnöke, **Pap Vilmos**, a Kárpátaljai Lautari Cigány Kulturális Szövetség elnöke, **Horváth Tibor**, a Kárpátaljai Magyar Anyanyelvű Cigányok Szövetségének elnöke, **Anatolij Donec**, a Kárpátaljai Belorusz Kulturális Szövetség elnöke, **N. Herceg – Pas**, Kárpátaljai Szlovák Nők Kulturális Szövetségének elnöke, **Zakir Hejusev**, a Kárpátaljai Azerbajdzsán Kulturális Szövetség elnöke, **Olga Reznikova** az Orosz Ház Kulturális Szövetség elnöke, **Iván Saketa**, Romani Jag Munkácsi Szervezetének elnöke, **Jevhenyija Navrockaja**, a Romani Jag című lap szerkesztője.

Segíteni Isten nevében

Megyéinket az utóbbi években több külföldi karitatív szervezet támogatja.

Az egyik közülük a DORKAS egyházi segélyszervezet, amely 1989-ben alakult Hollandiában. Mára a világ 26 országában van képviselete. Elemenvezését egy hölgy nevéől kapta, aki Jézus tanítványa és követője volt. Varrt és adományokat gyűjtött, ezeket hittársai közt osztotta szét.

1999 tavaszán az ungvári járási Szűrtén is megalakult a DORKAS képviselete, amelynek Fodor Gusztáv református lelképásztor lett a vezetője.

Fodor Gusztáv 14 éves korában értette meg, hogy őt legjobban az Isten szereti, akinek egyszerűlő fia ő érte is kinhalalt szenvedett a keresztján.

A 11-ik osztályban jutott arra az elhatározásra, hogy lelképásztor lesz. Az iskola befejezése után Budapesten végzett a teológiai tanulmányokat. Ma Szürte, Rát és Minaj községek református gyülekezetének lelképásztorja.

Isten nevében sok szegény emberen segített már.

Ahogy az Isten előtt, úgy ő előtte is, minden ember egyforma. Ebből a szemszögből nézve segít magyarokon, ukránokon, románokon egyaránt.

A DORKAS négy konkrét segélyterít keretében fejt ki támogatói tevékenységét:

1. Megyéinkben száz (köztök harminc roma) családot támogat az egyház keretein belül.

2. Segítséget nyújt a Tiszakeresztúri Bentlakásos Kisegítő Iskola száz árjának.

3. Szociális támogatást nyújt Kárpátalja több roma gyülekezetének (Munkács, Nagy Dobrony, Barkaszkó, Pósháza stb.).

4. A „Mindennapi kenyérünk” című könyv több száz példányát juttatta el a romákhoz.

Nemrég segélyszervezetünkhöz köszönőlevél érkezett a pósházi roma gyülekezetből, amelyben a nevetem kis betűvel írták, de az Istenét nagygal, – dicsécszik el Fodor Gusztáv tiszteletes. – Úgy gondolom, ez a kis nyelvi botlás is szervezetünk lényegét tükrözi. Célnk, hogy ne mi legyünk nagyok, mert mindent, amit teszünk, az Isten nevében tesszük.

Ettől olyan szép és nemes a szervezet tevékenysége.

Fodor tiszteletes úr szavait megerősíthetik a vári, a bökényi, a viski árvízgyűjtő roma is.

Hálával gondolnak a DORKAS – ra. Postai küldeményekkel segíti a volt Szovjetunió több köztársaságában működő leprásmisztiókat is.

A DORKAS segélyszervezet támogatást nyújtott a Romani Jag jótékonyági ékezdájének is.

Ketszer kaptak használt ruhákat és élelmiszeresomagokat.

Nagyban hozzájárul a szervezet munkájának sikeréhez Kozma Károly misszionárius, aki befejezte a református egyház keretében működő három éves missziós iskolát. Hozzá tartozik a szürte és a ráti romák

A fenyképén balról – jobbra Kozma Károly misszionárius és Fodor Gusztáv tiszteletes látható

református gyülekezte. Szűrtében tizenöt felnőtt romával és harminc gyerekkel foglalkozik. A felnőtt részre hetente csütörtökönként tart istentiszteletet és háromszor énektanulást. Igyekszik megváltoztatni a romák gondolkodásmódját, és az Isten felé irányítani őket. Legfőbb törekvése az, hogy gyülekezte élő legyen, hogy ne csak a látszat kedvéért látogassák a romák.

A gyerekeket a hittanon és az éneken kívül még az abc-re is tanítja, mert sokan vannak közöttük olyanok, akik sem írni, sem olvasni nem tudnak. A gyerekek nemcsak a táborban hallanak Istenről, hanem a templom mellett működő hittanteremben is. Egyre többen vannak közöttük olyanok is, akik iskolába járnak: Balog Csaba, Horvát Dianna, Horvát Andrea és mások.

Szerintük a hittanteremben az órák nagyon érdekesek. Itt a roma gyerekek együtt foglalkoznak a magyarokkal. A hibátlanul elmondott bibliai idézetekért, aranymondásokért ajándékokat és matickákat kapnak. Itt egyforma jutalomban részesülnek romák és magyarok, mert az Isten nem osztja nemzetiségekre az ő gyermekeit. S aki az ő nevében szól, az sem.

Horvát Bertalan

A roma gyerekek a hittanórán.

Először, de remélhetőleg nem utoljára MEGVÁLASZTOTTÁK AZ ÉV ROMA SZEMÉLYISÉGEIT

Mostanság már igazán nem számít kuriózumnak, s egyben a civil társadalom erősödésének jele, hogy a különféle szervezetek, közösségek megválasztják azokat, akik tevékenységükkel, legeredményesebben szolgálták a köz ügyét, a társadalmi, kulturális élet területén maradandót alkottak.

Ami két hete a Romani Jag székházában történt, az mégis egyedi és figyelmet érdemlő: Olyan személyiségek munkásságát ismerték el, akik talán a legnehezebbre, a romák felemelkedésének szolgálatára vállalkoztak.

A szervezők; a Roma Szövetség Asszociációja, a nemzeti kisebbségek feljlesztésére alakult központ és Csap István

anyagi támogatásával négy kategóriában hirdették győztest.

Az év muzsikusa Pap Vilmos, a Lautari Szövetség elnöke, a nagysikerű nemzetközi jazz fesztivál szervezője, kiváló előadóművész lett.

Az év tanára címet Marianna Szavko, a roma női szövetségének elnöke, iskolaigazgató kapta, aki többek között meghonosította a roma kultúra, történelem és hagyományok oktatását.

Az év mecénása Virág József, a Munkácsi Nevepe Kulturális Szövetség elnöke lett. Az ő nevéhez fűződik egy

olyan vasárnap iskolája megalapítása, melyben jelenleg 43 korábban iskolakerülő gyerek tanul, kap ellátást.

Az év roma társadalmi vezetőjévé Ádám Aladárt, a Romani Jag elnökét választották. Az általa vezetett szövetség övodát, ingyenkonyhát tart fenn. Folyik kárpátaljai első roma múzeumának kialakítása. Ádám Aladár több ukránjai és nemzetközi szervezeti vezetőségében képviseli a kárpátaljai romákat.

PR.

Felvételeiken a kitüntetettek láthatók: Virág József, Pap Vili, Ádám Aladár, Szavko Marianna.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок сьомий

Пригадаймо, скільки букв налічує ромський алфавіт і в якому порядку вони розташовані:

Зробити
буки
картки

Аа, Бб, Вв, Гг, Г'г, Дд, Дж дж, Дз дз, Ее, Е'е, Жж, Зз, Ии, Іі, І'і, Йй, Кк, Кг, К'к, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, П'п, Рр, Рр, Р'р, Сс, Тт, Тг, Т'т, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Ъь, Юю, Яя.

Ми вже знаємо, що в ромській мові є шість голосних звуків: [а], [е], [і], [і'], [о], [у]. На письмі вони позначаються буквами - а, е, і, и, о, у, я, ю, є, і.

Букви а, е, і, и, о, у позначаються жодна один голосний звук.

Букви я, ю, є, і - позначаються на письмі два звуки: я - [ја], ю - [ју], є - [је], і - [іј].

Вправа 1.

У наведених словах підкресліть однією лінією голосні букви, що позначають один звук, а двома лініями - голосні букви, що позначають два звуки.

Екг (один), шарканіс (дракон), бандюно (кривий), рохла (спідниця), авіндо (майбутнє), бцігляріс (велосипедист), чачеілескоро (ширий, правдивий), інепос (свято), лепетка (метелик, привид), вісоске (причина, привід).

Якщо поряд стоять два слова, перше з яких закінчується на голосну, а друге голосною починається, то кінцева голосна першого слова не вимовляється. Тобто ці слова вимовляються на одному подисі, як одне ціле. На письмі пропущену голосну (як ви́няток) позначають апострофом.

Наприклад: Со ода? (Що це?) - вимовляємо як 'Соа?'; андре амаро кгер (у нашому будинку) - вимовляємо як андр'амаро кгер.

Вправа 2

Підпишіть малюнки, правильно вставивши пропущені букви.

Р_ш

_мбр_л_н

Г'_р_вн_

Р_ж_

М_р_

Д_д_м

СЛОВА ВВІЧЛИВОСТІ

Добрий день!	<i>Лачо дівес!</i>
Добрий вечір!	<i>Лачі раті!</i>
Добрий ранок!	<i>Лачі дегетара!</i>
Спасибі!	<i>Наїс! Палікерав!</i>
З Богом!	<i>Девлес!</i>
Будьте здорові!	<i>Тгавес састо!</i>
Щасливої дороги!	<i>Бахтадо дром!</i>
Сідайте, будь-ласка!	<i>Бешен, авен лаче!</i>
Пробачте!	<i>Пробачін! Іртисарен!</i>

РОМАНІ ЯТ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Свенія Навроцька**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Ят".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
E-mail: romaniyat@mail.uzhgorod.ua

Видруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 938.

День народження овечки

"Овечка народилася!" - крикнув Белко. Його мати в цю мить несла у синьому фартушку щойно викопану картоплю. Чує, на подвір'ї страшний гамір.

І Белко кричить: "Овечка народилася, зробимо хрестини".

Мати поклатла руку на хлопчико-ву голову: "А кого поклічемо за кума?". "За кума піде жирний хряк, за кума - хрома вівця". Белко гордий, що зробить овечці хрестини.

"А коли похрестимо вівцю?" - питає він у матері. "Тепер дощ паде, краще тоді як, погода роз'ясниться".

Белко готується. Приніс картоплю й каже: "Звари її, мамко, й спечи калачів".

"Я вже напекла, синочку".

Белко кинув тісто у корито, до мисочки налив холодної води. "Ходить їсти й пити" - кричить.

Прийшов жирний хряк, прийшла хрома овечка, усі їдять та п'ють. Бабуся грає на контрабасі, Белко на ударних, а когут співає. І маленька овечка їм вдячно підспівує: "Бе - бе - бе".

Переклад на українську А. Адама.

Бакроро уліля

"Бакроро уліля!" - вічinel о Белкас. Е дай ліджал андал е бар о пгувале андре белаво лекета. Шунел барі віка. О Белкас вічinel: "Уліля бакроро! Керага леске бовня!"

Е дай тговел е бурнік пре ле Беласкере бала: "Кас вічага кірвеске?" "Кірвеске джала е тгуло бало, кірваке джала е бангі бакрі." О Белкас барікано, гой керела бовня ле бакрореске. "Кана керага бовня, мамо?" - пгучел ла датар.

"Акана дел баро брішінд. Сар на дела брішінд." О Белкас пес ріхтінул. Анел пгувале.

"Тав пгувале, мамо, лек бокелія!"

"Імар пекльом, мро цікно чга."

О Белкас тговел о бокелія андре балані. Андре бодванкіца чівел шіла-ло пані. "Авен те хан те пієні!" - вічinel. Авел о тгуло бало, авел е бангі бакрі, хан пієні. Е баба Башавел пре бугрова, о Белкас башавел пре бубна, о башно (когутос) півявел. Тре о цікно бакроро півявел: бе, бе, бе-бе...

(Казку взято з словацького букваря "Amago abeceda")

КРОСВОРД

Назви вказаних стрілками деталей одягу потрібно вписати ромською мовою у клітинки. Відповіді просимо надсилати на адресу редакції до 1-го травня цього року, заповнивши та вирізавши кросворд. Першого, хто надішле правильні відповіді до зазначеної дати, чекає гарний подарунок.

Від редакції: Нам дуже прикро, що ніхто не надіслав нам правильно розгаданої головоломки, яка була опублікована у № 5(17). Та надіємось, що з наступним кросвордом комусь пощастить.

Рецепти від Естери

Човленд

На 10 порцій цієї страви беремо 1 кілограм копчених кісток (свині ребра), які миються і відварюються до готовності у 3-4 літрах води, куди одночасно вкладаємо півкілограма вимитої і перебраної перлової крупи, сіль за смаком. Для покращення смаку можна додати корінь моркви, петрушки, головку цибулі, 2-3 зубочки часнику. Окремо відварюємо 1 літр квасолі у підсолоній воді. Коли квасоля звариться, її перемішуємо з відвареним м'ясом та перловою кашею. Робимо піджарку: у 100 грамах олії смажимо головку цибулі до золотистого кольору з однією чайною ложечкою червоного солодкого перцю, яку перемішуємо.

Смачного!

АНЕКДОТЫ

-Знаєш, я перестав верити всяким колдунам, гадалкам, ворожеям.
-Почему?
-Я пришел к одной цыганке-гадалке и постучал в дверь. И как ты думаешь, что она спросила?
-Что же?
-Кто там!!!

Один человек просит цыгана сделать ему бочку для брынзы. Через некоторое время приходит тот человек к цыгану и жалуется: "Что же ты наделал?! Весь рассол из бочки вытек!"

А тот ему: "А я тут при чем? Ты же просил бочку для брынзы, а не для рассола..."

Романе чачіне

- 1). Майсіго чін аврі ті чіб, сар кай ті чіб чінел тьо шейро. *Краще вирви свій язик, бо він може голову знести.*
- 2). Гаджеске башавав андо кан, ромеске андо іпо. *Гаджам граю для слуху, а ромам граю для душі.*
- 3). Насул лавутарі мосарел е лачі лавута, лаче муршес мосарел е насул ромні. *Як поганин скрипаль зіпсує хорошу скрипку, так і погана жінка зіпсує хорошого чоловіка.*
- 4). Те елга ча ромняке камес те лес, дік пе лакі дей. *Якщо хочеш одружитись, глянь на майбутню тещу.*
- 5). Андо баро кашт чіндас песко товер. *У занадто велике дерево затав сокиру.*
- 6). Баро рай сі о кганчі. *Велика людина потрібна.*
- 7). Беш бангес, ай де дума ворта. *Сиди криво, та говори прямо.*
- 8). Інке ві о Дел рігате джал англа о мато. *І Бог мінає п'яного.*
- 9). Чі мол леско трайо дуй зелене пурума. *Його життя не коштує й двох зелених цибулин.*
- 10). Чі муло, чі джувіндо. *Ні мертвий, ні живий.*